

Alman Hükümetlerinin Türk Göçmenlere Yönelik Göç Politikasında Asimilasyon Sorunsalı

The Problem of Assimilation in the German Governments Migration Policy Toward Turkish Migrants

Metin Kışık¹

Öz

Göç, toplumları karşılıklı olarak etkileyen ve çok sayıda insan hikayesini bünyesinde barındıran çok boyutlu bir süreçtir. Bu süreç, yalnızca göçmenlerin yaşamlarını değil, aynı zamanda ev sahibi toplumların sosyal yapısını da dönüştürmektedir. Hükümetlerin toplumsal uyumu ve yerel yaşam döngüsünü koruma refleksiyle geliştirdikleri politikalar ise çoğu zaman entegrasyon hedefi taşısa da asimilasyon bağlamında eleştirilere konu olmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın yeniden inşası sürecinde Almanya'nın Türk kökenli göçmenlere yönelik politikaları ve göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar, nesilden nesile aktararak kimlik ve aidiyet sarmalına dönüşmüştür. Almanya'da uygulanan göç ve entegrasyon politikaları, Türk göçmenlerin Alman toplumu ile ilişkilerinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu çalışma, Avrupa genelinde yükselen aşırı sağ söylem ve göçmen karşıtlığının bir yansıması olarak Almanya'daki göç ve entegrasyon politikalarını, Türk göçmenlerin deneyimleri üzerinden değerlendirmektedir. Göçmenlerin yaşadıkları sorunlar dikkate alındığında, söz konusu politikaların entegrasyon hedefinden asimilasyon sonucuna evrilen katı bir perspektif içerdiği görülmektedir. Bu çerçevede politikaların, Almanya'daki Türk toplumu içerisinde kimlik aşınmasına ve aidiyet sorunlarına yol açtığı tespit edilmektedir. Çalışma, 1961 yılında resmi olarak başlayan Türk işçi göçünden günümüze kadar uygulanan göç politikalarının etkilerini, asimilasyon eleştirileri bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda araştırma, genelde Avrupa'da ve özeldeyse Almanya'da giderek güç kazanan aşırı sağ söylem ve nefret temelli eylemler ışığında, Türklerin entegrasyon sürecinde yaşanan dönüşümü irdelleyecektir. Mevcut literatüre katkı olarak, göç politikası ile asimilasyon kavramı arasındaki ilişkiyi analitik bir çerçevede tartışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Entegrasyon, Asimilasyon, Türk İşçi Göçü, Almanya'daki Türk Toplumu.

Abstract

Migration is a process that mutually affects societies and contains numerous human stories within it. Migration impacts not only the migrants themselves but also touches the lives of those already residing in the host communities. The policies developed by governments with a protective reflex toward social cohesion and the local cycle of life are often criticized in the context of assimilation. Following World War II, during the reconstruction of Europe, Germany's migration policy toward immigrants of Turkish descent and the problems faced by these migrants have continued across generations, becoming a spiral of identity and belonging passed down through personal narratives. Migration and integration policies implemented specifically in Germany have played a significant role in shaping the relationship between immigrants and German society. This study focuses on migration and integration policies in Germany, analyzed through the experiences of Turkish immigrants, as a reflection of the growing far right discourse and anti immigrant sentiment in Europe. From the perspective of the issues faced by immigrants, the study highlights how these policies often embody a rigid perspective that stretches from the goal of integration to the outcome of assimilation. These policies have led to identity erosion and transformation within the Turkish community in Germany. The study will examine the effects of migration policies implemented since the official beginning of Turkish labor migration to Germany in 1961, with a particular focus on critiques related to assimilation. In this context, the study will explore the transformation in the concept of integration among Turks in Germany whose presence has increasingly been pushed to the background in recent discourse against the backdrop of the rising far-right narratives and hate-driven actions, particularly across Europe and specifically in Germany. In addition to existing literature, this research will analyze the relationship between migration policy and the concept of assimilation.

Keywords: Migration, Integration, Assimilation, Turkish Worker's Migration, Turkish Community In Germany.

Araştırma Makalesi [Research Paper]

Submitted: 13 / 02 / 2025

Accepted: 26 / 09 / 2025

¹Dr., İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Başkanlığı, Göç Uzmanı, Ankara, Türkiye, drmetinkislik@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1732-6173>.

Giriş

Göç, insanlığa sunduğu olumlu ve olumsuz anlamlarıyla, insan hikayelerine konu olan ve yaşamları derinlemesine etkileyen bir süreçtir. Göç süreçlerinin gerek insanlar gerekse devletler nezdindeki önemi her geçen gün artmaktadır. Bu durum, vatandaş-devlet ilişkisinin yanında yabancı-devlet ve yabancı-vatandaş ilişkilerini de hukuksal, siyasal ve sosyolojik etmenler üzerinden resmi ve gayri resmi alanlara konumlandırmaktadır. Göç kavramının sadece insan hareketliliğinden ibaret olmadığı, kültürel, siyasal ve toplumsal etkileşimi içerdiği ve bu nedenle göçmenlerin yerel halk ile karşılaşması neticesinde ortaya çıkan değişim ve dönüşümü içerdiği ifade edilebilir (Faist, 2018:5). Bu pencereden bakıldığında, göçün insan psikolojisinde bıraktığı etki ve bu ekseninde yaşanan sosyal ve siyasal değişim, kayda değer bir göç serüvenine sahip olan genelde Avrupa, çalışmamız özelindeyse Almanya'da Türk işçi göçleriyle değerli bir deneyim olarak karşımıza çıkmaktadır. Almanya özelinde işçi göçleriyle başlayan ve ilerleyen aşamada göçün nedenselliğinin farklılaştığı bir kurgu görülmektedir. Nedenselliğin değişimine ve göç eden nüfusun sayısının görece artmasına bağlı olarak sorunsallaşmanın giderek arttığı gözlemlenmektedir. Çalışmamızın merkezinde yer alan Almanya'daki Türk toplumunun karşı karşıya kaldığı sorunlar birçok akademik çalışmaya konu edilmiş ve içsel ve dışsal faktörler göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Bu noktada, çalışmamızı akademik yazım açısından anlamlı kılan ve literatüre bir kazanım olarak sunulmak istenen Alman Hükümetlerinin göç ve entegrasyon politikalarının bir sonuç olarak asimilasyon eleştirisi üzerinden örnekleriyle incelenmesidir. Çalışmamız neticesinde varılmak istenen uygulanan politikalarının asimilasyon eleştirisi üzerinden bir değerlendirme olmuştur. Entegrasyon süreçlerinin siyasal eylemlerle olan bağı, üretilen politikaların bir sonucu olarak sosyolojik etkileri barındırmasına neden olmuştur. Bu durum, uzun soluklu göç ve entegrasyon stratejileriyle karşımıza çıkan Almanya örneğinin, genelde göçmenler özelindeyse Türk toplumu nezdinde ortaya koyduğu politikaların asimilasyon eleştirisiyle karşımıza çıkmaktadır.

Almanya özelinde işçi göçleriyle başlayan sürecin ilerleyen aşamalarda Alman Hükümetlerinin entegrasyon politikaları adı altında ortaya koyduğu somut politikalarla farklı sonuçlara neden olabildiği görülmektedir. Göç sürecinin sorunsala erişmesinde misafir işçilik kavramından kalıcı bağlarla örülü ulus ötesi ilişkilere evrilen yapısı başlangıç düzeyini oluşturmaktadır (Abadan, 2010). Göç sürecinin geçicilik imgesinden kalıcılığa dönüşen yapısı içerisinde, Alman Hükümetlerinin göçmenlerin yerel toplum dinamikleri açısından sorun olmaktan çıkarılması adına tek yönlü anlamlar içeren uygulamalar yürütmeleri ilk eleştiri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkler açısından kalıcılığa dönüşen göç serüveni, Almanya'nın göç politikasındaki stratejik hamleleri ve Alman hükümetleri arasında süreklilik arz eden politikalar zinciriyle entegrasyon fikriyle başlayan sürecin asimilasyona dönüşebildiği eleştirisine neden olmuştur.

Almanya'da Türk toplumu ifadesi, içerisinde homojen ve belirli bir kültürel kodlamaya dahil olabilen bütünlük bir toplumu ifade etmemektedir. Kendi içerisinde toplumsal katmanlaşmanın ve heterojen yapılaşmanın bulunduğu göçmen nüfustan söz edilebilir. Göçmen nüfusun kendi içerisinde farklılaşan örüntüsü, devlet politikaları karşısında göçmenlik müessesinin varlığıyla eşit bir görüntü ortaya koymuştur. Genel anlamda göçmen ifadesinin Almanya siyasal sisteminde tek tipleştirildiği ve belirli bir sınıfsal tanımlamadan meydana gelen bir göçmen profilini ifade ettiği söylenebilir (Faist, 2018). Türklerin kendi içerisinde çeşitlilik arz eden kültürel, siyasal ve sosyo ekonomik farklılıkları Alman Hükümetleri açısından yabancı/göçmen (auslander) ifadesiyle tek tipleştirilmiştir. Bu bakış açısı, göçmenler ile yerel toplumun karşı karşıya kaldığı sorunların çözümüne yönelik tek bir reçetenin uygulanmasına neden olmuştur. Bu tek tipleştirilme hali, göçmenlerin kökenlerinin ne olduğuna bakılmaksızın Alman toplumunun değerleri içerisinde makul bireye dönüştürülmeyi içeren siyasaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hükümet politikaları açısından makul göçmen olarak tanımlanan bireylerin toplum tarafından kabulünün teşvik edildiği politikalar, entegrasyon açısından başarısız bireylerin dışlanmasıyla devam etmiştir. Ödül ve ceza metaforu üzerinden anlamlandırılan bu strateji göç ülkesi gerçeğinin uzun yıllar boyunca kabul edilmemesiyle sorunsal halinde devam etmiştir. Bu durum, Alman hükümetleri açısından göçmenlerin Alman toplumuyla olan ilişkisinin sınırlı kalmasına neden olmuştur. Gettolaşmanın ve toplumsal hizipleşmenin artabildiği bu sorunsal, göçmenlere karşı tek yönlü bakış açısının bir sonucudur. Göçmenlerin toplumun dışında birer aktör olduğu ve içselleştirilmeleri için belirlenen politikaların uygulanmasının önemli ve gerekli olduğu düşünülmüştür. Göçmenlik kavramının ana çerçeveyi belirlediği bu söylem, göçmenlere yönelik belirli bir devlet politikası içerisinde hükümetler nezdinde bakış açısının sınırlı olarak farklılaşabildiği, genelde devletin yıllara uzanan göç politikasının çerçeveyi şekillendirdiği süreçleri beraberinde getirmiştir. Misafir işçi kavramından, göçmenliğe ve akabinde kalıcı ilişkilere uzanan bu serüvende Alman vatandaşlığına ve Almanya'da sosyal ve siyasal toplumun bir parçası haline gelebilmeye varan göçmenlik hikayeleri Almanya'da göçmenlerin aidiyet duygusunun gelişmesinde problem oluşturmuştur (Abadan, 2017). Bu durum, asimilasyon aşamasıyla eleştiriye maruz kalan göç politikasının bir sonucu olduğu değerlendirilmektedir (Erdoğan, 2002). Göçmen kimliği ile hizipleşmenin arttığı süreçlerde üretilen politikaların asimilasyon kavramıyla ilişkilendirilmesi kaçınılmaz olmuştur. Toplumsal değişimin ötesinde bireysel başarı öykülerinin ön plana çıktığı Türk göçmenlik öykülerinde, başarılı bir entegrasyon fikrinden ziyade Türk toplumunun yerel toplumun belirlediği kurallara uyum sağladığı ölçüde göç politikasının başarılı olduğuna yönelik devletin göç politikası karşımıza

çıkılmaktadır. İçselleştirme ve dışlama seçenekleri arasında salınım gösteren politikalar zincirinin Alman Hükümetleri açısından başarı kriteri, Alman toplumuyla uyumlu yaşam formlarının geliştirilmesi ölçeğinde olmuştur.

Göç ve entegrasyon süreçlerinin Almanya açısından önemi tarihsel bir deneyim olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın geride bıraktığı tahribat, Avrupa'nın yeniden inşasını gerekli kılmıştır. Bu aşamada, yerel nüfusun azlığı, sanayi ve üretim aşamalarında insan gücüne olan ihtiyacı artırmıştır. Kıta Avrupası'nın İkinci Dünya Savaşı neticesinde yıkımı ve sonrasında yeniden inşası aşamasında Federal Almanya ve diğer Batı Avrupa ülkelerinde yükselen sanayi çarklarının devamlılığının sağlanması için insan gücüne ihtiyaç artmıştır. Avrupa'nın yeniden inşası aşamasında işçi nüfusunun sağlanması ve nüfusun Avrupa'nın geleceğine hizmet edecek şekilde yeniden dizayn edilmesi aşamasında ilk akla gelen kişiler, Avrupa'da uzun yıllar süren savaşlar neticesinde yerlerinden edilmiş Avrupalıların ülkelere geri kabulüyle olmuştur (Kışlık, 2024:345). Bu durum, bir yandan işçi ihtiyacını karşılamış diğer yandan Avrupa'da yerinden edilmiş vatandaşların dönüşüyle nüfus dengesi sağlamıştır. Avrupalı soydaş ve akrabalara yönelik göç politikasının istenen düzeyde işçi ihtiyacını karşılayamaması ve sınırlı kalması farklı arayışları beraberinde getirmiştir. Göçle gelecek olanların Alman toplumuyla mutlak uyumu dönemin siyasal eleştirileri arasında yer almıştır (Şen, 2011:75-81). Bu sebeple, makul göçmen ve müstakbel vatandaş olarak değerlendirilen Avrupalı soydaşların kabulü değerli ve önemli görülse de, işçi istihdamı açısından kısıtlı kalmıştır. Yükselen sanayi toplumu ve refah düzeyinde meydana gelen olumlu değişimlerle birlikte Almanya için ucuz işgücüne olan ihtiyaç giderek artmıştır. İlk aşamada, Güney Avrupa'ya ve Balkanlara yönelen işçi talepleri yeterli olmamıştır. Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine 1950'li yıllarda başlayan bireysel işçi göçleri, Türkiye-Federal Almanya arasındaki 1961 İşçi Anlaşması'yla kitlesel ve devletlerin karşılıklı rızaları temelinde resmîye bürünmüştür (Şahin, 2010:22). Gelecek işçilere yönelik "misafir işçi" tanımının yapılması, göçmen işçilerin geçici bağlarla ülkeye kabul edildiğini göstermektedir. Devletlerin karşılıklı göç antlaşmalarıyla göç süreçlerine tesir ettiği bu süreçler hem kaynak ülke hemde hedef ülkenin toplumsal yapısında geri dönüşü olmayacak değişimleri beraberinde getirmiştir. Gelecek yıllar, göçün misafir işçilikten kalıcı bağların kurulmasını ve akabinde Almanya'nın Türklerin yeni yurduna dönüşmesini beraberinde getirmiştir.

Misafir işçi kavramının kalıcı göçmen haline dönüşmesinde, 1961 yılı öncesinde bireysel olarak gerçekleşen Türk işçi göçlerinin 1961 yılı sonrasında yoğun ve etki alanının genişlemesiyle birlikte Almanya'nın işçi ihtiyacını karşılamasıyla kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Almanya'nın ağır sanayi koşullarında ucuz emek arzının sunduğu fırsatlar göçmen işçilerle kalıcı bağların kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Türk göçmenler için 1961 yılı Ekim ayında başlayan bu serüven, ikinci, üçüncü hatta günümüzün penceresinden dördüncü nesille devam etmektedir. Nesiller boyu devam eden ve günümüz koşullarında kimlik, aidiyet, toplumsal ve siyasal temsil kavramları içerisinde ifade edilen bu süreç, Alman hükümetlerinin başlangıçta entegrasyon iddiasından asimilasyon kavramına dönüşebilen politikalarıyla eleştirilmiştir. Bu durum, Almanya özelinde toplumsal yapı üzerinden yerel halk ve göçmenlik kavramları arasında kimliklerin çatışmasına sahne olmuştur. Göçmenlerin Almanya'nın geleceğinin ayrılmaz bir parçası olacağına yönelik inancın kuvvetlenmesi oranında göç politikasının önemi giderek artmıştır. Ancak, bu politikanın göçmen ve yerel toplum arasında empati ağının artırılması ve toplumsal mutabakatın göçmenlerin kültürel kimliklerini kapsayıcı perspektiften ele alınmasına yönelik ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Alman Hükümetlerinin aldıkları eleştiriler göç politikasının entegrasyon fikrinden asimilasyon sarmalına dönüşebildiği gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Bu durum, toplumsal kabul halinin sekteye uğramasına ve göçmenlerin entegrasyon süreçlerinin uzamasına neden olmuştur. Yerel toplumsal kabuller ve devletin popülist siyaseti etrafında cereyan edebilen politikalarla yerel ile göçmenin hizipleşmesinin artabildiği acı tecrübeleri beraberinde getirmiştir.

Göç kavramının içerisinde özel bir yere sahip olan entegrasyon kavramı üzerinden tarihsel bir göç deneyimi olan Almanya'nın göç politikasında bir vaka çalışması örneği olarak Türk kökenli göçmenlere yönelik göç politikasının içeriğinin asimilasyona varan anlamlar içerebildiği görülmektedir. Bu durumun Türkler özelinde bıraktığı etki ile Türk göçmen toplumunda yaşanan değişim ve dönüşüm çalışmamızın merkezinde olacaktır. Çalışmamız ile varılmak istenen amaç; tarihsel bir deneyim olarak Almanya'nın göç politikasının Türk göçmen toplumunun asimilasyonuna varan eleştirisi ve göçmen toplum üzerinde bıraktığı etkinin analizinin yapılmasıdır. Alman Hükümet politikalarının sonuçları itibarıyla Türk toplumunda bıraktığı etki ve asimilasyon eleştirisi incelenecektir. Göç politikasının bıraktığı etki bağlamında asimilasyona dönüşebilen öyküsü devletin politikalarıyla eş değer ölçektedir. Bununla birlikte; göç konusunun toplumsal huzur içerisinde öneminin giderek artması, göç politikası içerisinde uyum ve entegrasyon stratejilerinin önemini artırmıştır. Göç politikasının olumlu ve olumsuz yönleriyle bir çıktısı durumunda olan entegrasyon süreçleri, toplumsal birlikteliğin sağlanması ve göç konusunun devlet ve toplumsal yapı için sorun olmaktan çıkarılması aşamasında kayda değer öneme sahiptir. Bu aşamada, Almanya'nın göç politikasının Türk göçmenler özelinde eleştiriye maruz kalması toplumsal huzur ve birlikteliğin baltalanmasına neden olabilmektedir (Esser, 2006). Göç süreçleri açısından tarihsel bir örnek olan Alman göç politikasının incelenmesi, göç yönetimi konusunda tarihsel bir tecrübenin literatüre kazandırılması ve entegrasyon kavramının asimilasyon süreçleriyle olan ilişkisinin ortaya koyulması için önemli bir örnektir.

Çalışmamız, Almanya göç politikasının ortaya koyduğu resmi dökümanların incelenmesiyle başlamaktadır. Almanya göç politikası içerisinde örneklem kümemizi oluşturan Türk göçmen toplumu özelinde gerçekleştirilen inceleme esnasında devlet kurumlarının ortaya koyduğu yayınlar, raporlar, istatistik verileri ve siyasal çevrelerin konu hakkında yapmış olduğu haber niteliği taşıyan açıklamalar incelenmiştir. Diğer yandan, ikincil kaynak olarak, konu hakkında akademiye kazandırılmış çalışmaların tasnifi ve çalışmamız özelinde incelediğimiz asimilasyon kavramı üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. İkincil kaynakların çalışmamız özelinde sorunsalımız olan göç politikası ve asimilasyon kavramlarını anlamlandırma açısından faydası bulunmuştur. Diğer kaynaklar olarak, basına yansımış haberler ve cereyan etmiş olayların analizi ile yetkili mercilerin olaylar karşısından gösterdikleri tavır ve hukuki kararların incelenmesiyle sonuçlandırılmıştır. Son aşama olarak çalışma, nitel araştırma yöntemi içerisinde, göç ve entegrasyon politikasının asimilasyon kavramıyla olabilecek riskli bağlantısının ortaya konulan politikaların bir sonucu olabileceği varsayımına yönelik analiz ile sonuçlandırılmıştır.

1. Göç Politikasının Asimilasyon Kavramıyla İlişkisi

Göç çalışmaları içerisinde birbiriyle yakın anlamlı ancak ortaya çıkan sonuçlar ve uygulanma yöntemleri açısından farklılık oluşturan kavramlar olarak uyum, entegrasyon ve asimilasyon kavramları birbirleriyle ilişkilendirilebilmektedir. Bu kavramlar devletlerin yürüttüğü göç politikalar ve mevzuatları açısından farklı terminolojilere sahiptir. Genelde, uyum ve entegrasyon kavramlarının yakın anlamlı çağrışım yaptıkları düşünüldüğünde, politikaların ortaya çıkardığı sonuçlar ve uygulanan yöntemler açısından birbirleriyle karıştırılabilen ancak küçük ölçüde farklılaşabilen kavramlardır. Uyum sözcüğü, "bir bütünün parçaları arasında bulunması gereken uygunluk" olarak tanımlanır (TDK, 2025). Entegrasyon kelimesi Türkçe karşılığında uyum kelimesiyle eş anlamlı olarak karşımıza çıkar. Ancak, Alman göç sisteminde entegrasyon kavramı kullanılmakla birlikte, göç sözlüğü açısından göçmenlerin göç ettikleri yere uyum sağlamaları veya oradaki koşullara ayak uydurmalarını tanımlamaktadır (Göç Sözlüğü, 2025). Türkiye'nin göç sisteminde terminolojide kullanılan uyum kelimesi ise, uygunluğun hem göçmenler hemde yerel toplum tarafından uzlaşıyla sağlanabildiği, hümanist bir bakış açısını tarif etmektedir (6458 sayılı Kanun, 2013). Entegrasyon ve uyum kavramlarının devletlerin göç politikasındaki bakış açılarını yansıtmaları açısından anlamlarının doğru anlaşılması önemli kabul edilmektedir. Uyum ve entegrasyon kavramlarının kullanımı açısından Almanya ve Türkiye'nin göç sistemlerindeki farklılık, göç politikalarındaki stratejik hedeflerin anlaşılması açısından önemlidir. Entegrasyon kavramı, uyum kavramıyla görünürde yakın ancak uygulanan yöntemler ve hedeflenen somut çıktılar açısından farklılıklar içermektedir. Çalışmamızın merkezinde bulunan Alman göç sisteminde kullanılan entegrasyon ifadesi, göçmenlerin Alman topluma kendi kültürel özelliklerinin dışında bağlılıklarının istendiği politikalar olarak ifade edilir (Fien, 2012:85-90). Uyum ve entegrasyon kavramları arasındaki küçük ancak bıraktığı etki açısından kapsamı geniş olan bu anlam farklılığı, göç literatürü açısından ikisinin de kullanılabildiği ve makul düzeylerde devletlerin göç politikasını şekillendirmelerine imkan sağlayan hukuksal kavramlardır.

Asimilasyon kavramı sözlük anlamıyla; bir etnik ya da sosyal grubun diğer bir azınlığa uyumlu hale gelmesi olarak ifade edilir (Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü, 2025). Tübitak sözlüğüne göre ise; asimilasyon kavramının göç süreçlerinde ortaya koyduğu tek yönlü benzeme veya uyum ifadesiyle özetlenmektedir (Tübitak, 2025). Asimilasyonun tek yönlü bir şekilde göçlerle gelenlerin yerel halka sosyo kültürel açıdan benzetilme arayışıdır. Entegrasyon süreçleriyle asimilasyon sürecinin birbirinin içerisine gizlenebilen konular olabildiği fikrini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, kavramların asli anlamlarının zamanla aşınmasına ve birbirlerinin ikamesi olmalarına neden olmaktadır. Entegrasyon kavramının yasal ve istenen bir kavram olarak kabulü, resmi yazım açısından asimilasyon kavramıyla ayrılrsa da hükümetlerin politikaları neticesinde ortaya çıkan sonuçlar itibarıyla yakınlaşabilmektedir. Entegrasyonun; sosyokültürel açıdan farklı toplulukların bir arada yaşadığı durumlarda bütünleşmeye yaptığı referans kısıtlı bir anlatı sunmaktadır (IOM Göç Terimleri Sözlüğü, 2025). Bu aşamada, göçmen olarak herhangi bir ülkede bulunan bir kişinin yerel ülkenin dili, kültürü, yaşam şekilleri ve ekonomisi başta olmak üzere birçok sosyo kültürel bileşeni içselleştirmesi ve toplumsal yapı içerisinde kendisine yer edinmesi olarak ifade etmektedir (Berry, 1992:70). Ülkelerin iç mevzuatı ve hukuksal sistemlerinde farklı anlamlar taşıyabilen ve temelde kültürel etkileşim üzerinden anlamlandırılan entegrasyon kavramı devletlerin uyguladığı göç politikaları üzerinden farklılaşabilmektedir. Entegrasyon kavramı, göçmenlerin kimlikleri üzerinde belirli ölçüde kabulü ve yerel halk ile gerçekleşecek toplumsal uzlaşmayı önemsemesine rağmen, toplumsal kuralların ve yaşam şekillerinin yerel halkın kültürel hegemonyası üzerinden kurgulanmasıyla sonuçlandığına yönelik bir eleştiri içermektedir (Berry, 1992). Bu durum, göçmenlerin yerel halk ile ilişkilerinde göçmenlerin yaşam şekilleri üzerinden aşınım ve değişimi işaret etmektedir. Kavramlar özelinde keskin sınırların olmayışı, sözcüklerin anlamlandırılması aşamasında siyasi uygulamaların önemli hale gelebilmesine neden olabilmektedir (Castells, 2010). Entegrasyon kavramının göç alanına ilişkin anlam kümesi içerisinde göçmen toplumunun yerel halkın ortaya koyduğu yaşam şekilleri ve değerler manzumesiyle bütünleşmesini gerekli görmektedir. Çalışmamız özelinde ele alınan entegrasyon kavramı Alman Göç Sistemi içerisinde yer alan ifadeye odaklanmaktadır. Nihai amaç ve uygulama alanı olarak entegrasyon kelimesiyle

hedeflenen göçmenlerin Almanya'daki toplumsal yapı içerisinde varlık alanı bulması ve Alman toplumuyla bütünleşme arayışı olduğu ifade edilir (Almanya Göç, Mülteci ve Entegrasyon Raporu:7). Göçmen kimliği üzerinden inşa edilen göç politikasında entegrasyon kavramı, sonuç olarak göçmenlerin kimlik bağlamındaki dönüşümleriyle toplumsal kabulün artırılmasını hedeflemektedir. Entegrasyon kavramının uygulanan politikalar ile asimilasyon kavramına dönüştüğü haller göçmenlerin kimlik aşınımı ve nihai aşamada yerel toplum tarafından içselleştirilmiş bir birey haline gelmesiyle mümkün olabilmektedir. Bir eleştiri olarak karşımıza çıkan bu sonuç, göçmen kimliğindeki değişimin asimilasyon sorunsalı üzerinden anlaşılması açısından önemlidir.

Entegrasyon kavramının, yerel halk ile göçmen nüfus arasında yerel toplumun dinamikleri öncelenerek uzlaşısı ve anlayışa yaptığı vurgu, daha fazla bütünleşmeye hizmet etmektedir. Göçmenler ile yerel halkın karşılıklı uzlaşısı ve anlayış temelinde birbirlerini varolan kimlikleri üzerinden anlamlandırabildikleri ancak yerel toplum değerlerinin kaçınılmaz görüldüğü bir yöntemi ifade etmektedir (Faist, 2010). Entegrasyon stratejileri üzerinden istenen bu hedef, ortaya çıktığı sonuçlar itibarıyla entegrasyon stratejilerinin başarısını olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Göçmenlerin toplumsal hayata katılım aşamasında yaşadıkları sorunları çözebilmeleri adına geliştirdikleri bir refleks olarak toplumsal yapıya katılım veya dışlanma hali entegrasyon ifadesinin sosyalizasyon sürecini hızlandırabildiği veya yaralayabildiği hassas bir politika olduğu değerlendirilmektedir (Vogelaar, 2016). Bu aşamada, göçmen kimliğinin yerel halkta bıraktığı olumlu veya olumsuz intiba ile devletin siyasal araçlarıyla bu sürece bırakacağı etki, toplumsal bütünleşme sürecine tüm yönleriyle etki edebilmektedir Alman göç sisteminde entegrasyon kavramı istenen ve hedeflenen bir politika olarak karşımıza çıkmaktadır. Resmi söylemin, entegrasyonu nihai hedef olarak belirlemesi, toplumsal kuralların yerel dinamikler üzerinden kurgulandığı ancak göçmen kimliğinin çokkültürlülük üzerinden belirli sınırları olacak şekilde yaşam alanı bulabildiği bir sistemi ifade etmektedir. Ancak, bu anlatı hükümetlerin göç politikalarında veya yaşanan tarihsel olaylar karşısında göç ve göçmenlik kavramına bakış açılarındaki farklılıklarla birlikte entegrasyon kavramının asimilasyon kavramına evrilebilmesine neden olabildiği hassasiyetini bir eleştiri olarak ortaya koymaktadır. Neticede, siyasal iktidarlar tarafından ortaya koyulan göç politikalarının entegrasyon süreçlerinin başarılı veya başarısız olmalarına etkileri kaçınılmazdır. Başarısız bir göç politikasının göçmen toplulukları ile yerel toplum arasında görülmez duvarlar inşa edebileceği gerçeği üzerinden, göçmenler arasında gettolaşmanın artması beklenmektedir. Nitekim, gettolaşmanın göçmenlerin yerel toplumdan izole hale gelmelerine neden olduğu ve bu durumun toplumsal huzur ve refahı olumsuz etkilediği görülmektedir.

Almanya örneği üzerinden göç politikasında entegrasyon kavramını incelediğimizde; göçün oluşturduğu toplumsal dönüşüm, beraberinde uygulanan değişken hükümet politikalarıyla, bir göç ülkesi olarak Almanya'nın göç yönetimi önemli bir tecrübe alanı olduğu görülmektedir. Göçmenleri Almanya'ya entegre etme, onları Almanya'daki yaşam koşullarını kabul eden bireyler haline getirme süreci, göçmenlerin kendi kimliklerini koruma reflekslerini geliştirmelerini beraberinde getirmiştir. "Roma'da Romalı gibi davran" sözünün toplumsal uzlaşının sağlanması aşamasında göçmenlerin Alman toplumunun ortaya koyduğu kural ve değerlere uyması beklenmiştir (Şahin, 2010:83). Göç yönetimindeki zorlayıcı koşullar hükümetlerin politik farklılıklarıyla birlikte, göç konusunun siyasallaşmasına neden olmuştur. Almanya'nın ülkesi açısından göç konusunun ötelenen ve çok sonraları bir sorunsal olarak analizi istenen bir konu başlığı olması, göçmenlerin entegrasyonu süreçlerinde de tek yönlü bakış açısı sergilendiğine yönelik eleştirileri artırmıştır.

Entegrasyon süreçlerini sekteye uğratan göçmen karşıtlığı ve göç politikalarının karşılıklı hassasiyetleri içeren yapıdan uzak olması göçmen reflekslerinin oluşmasına neden olabilmektedir. Yerel toplumun öncelendiği değerler içerisinde kendisini tanımlamayan bireylerin varlığı önce devlet tarafından hoş karşılanmamış akabinde yerel toplumsal hizipleşmenin argümanı olmuştur. Toplumda istenmeyen ve uyum sağlamadığı düşünülen göçmen figürünün hedef alındığı yapı içerisinde entegrasyon politikaları başarısızlıkla itham edilmiştir. Göç politikasının göçmenleri toplumsal bir sorun olmaktan çıkarması ve toplumsal kurallara uyan bireyler haline getirme arzusu, göçmen kimliğinin dönüşmesine ve kendi iç dinamikleriyle refleksler geliştirmesine neden olmaktadır. Bu reflekslerin kimi zaman toplumsal barışı hedef aldığı ve aykırı göçmen figürlerinin gettolaşma nedeniyle kentin çeperlerinde kendi yaşam alanlarını inşa edebildikleri görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Alman toplumuyla göçmenler arasında Alman toplumunun ortaya koyduğu kültürel imgelelere ve yaşam şekillerini kabul ettiği ölçüde uzlaşının arttığı görülmektedir. Gettolaşma ve kendi yaşam formlarını ortaya çıkarma hali, belirli bir toplumsal katmanlaşma içerisinde yerel halk ile iletişimin sınırlı hale gelebildiği yapıları ortaya çıkarabilmektedir. Almanya göç politikası üzerinden entegrasyon stratejilerine yönelik tarihsel eleştiriler, entegrasyon ve asimilasyon kavramları üzerinden eleştiriyi anlamlandırma açısından önemli bir örnek olmuştur.

2. Almanya'nın Göç Politikasında Türk Göçmenler

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yıkılan sanayisi ve kalkınmaya muhtaç ekonomisiyle Avrupa'nın inşa sürecinde Federal Almanya önemli bir konuma sahip olmuştur (Armaoğlu, 2009:511). Ülkenin emek gücüne olan ihtiyacı sonucu sıkı bir

politikayla ekonomi ve kalkınma içerisinde toparlanması, geleceğin “Avrupa Birliği Hayali” için çok önemli görülmüştür (Şahin, 2010:76-82). Almanya’nın gelişen sanayisi içerisinde işçi ihtiyacı nedeniyle göç stratejilerinde önemli adımlar atılmasına neden olmuştur. Bu değişiklik, göç konusuna misafir işçilik (gaste arbeiter) kavramını beraberinde getirmiştir. Göçmenlerin Almanya’nın geleceğindeki rolü tartışılmıştır. Göçmenlerin başlangıçta geçici olacağı öngörüsünün zamanla değişmesi ve göçmenlerin Almanya’da kalıcı bağlar oluşturmaları göç politikasında tartışmalı bir alanın oluşmasına neden olmuştur. Çok sonraları tarihsel bir gerçeklik olarak kalıcı oldukları kabul edilen Türk göçmenlerin Alman toplumuna entegrasyonu önemli bir sınav olarak Alman göç politikasının merkezine konumlanmıştır. Bu durum, hükümetlerin göç süreçlerine bakış açısında meydana gelen değişimlerle birlikte göçmenlerin Alman toplumsal yapısı için sorun olmaktan çıkarıldıkları, Alman toplumuyla uyumlarının maksimize edildiği ölçüde başarılı sayıldıkları asimilasyon süreçlerine neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı’ndan savaşmadan ancak ekonomi olarak yorgun çıkan Türkiye, sahip olduğu genç nüfusu istihdam edememesi ve Avrupa’ya yaklaşma hayaliyle 31 Temmuz 1959’da Avrupa Ekonomik Topluluğu’na (AET) ortaklık başvurusunda bulunmuştur (Erdoğan, 2002:6). 1963 yılında Ankara Anlaşması’yla perçinlenecek bu süreç öncesinde, Avrupa’nın özellikle Federal Almanya’nın işçi ihtiyacını karşılama adına 1961 yılında Türkiye-Federal Almanya İşçi Sözleşmesi Anlaşmasıyla bu yolda önemli bir adım atmıştır (Şahin, 2010:27-29). Türkiye hem sorumlu olduğu ancak istihdam edemediği fazla nüfusu istihdam edebilecek hem de işçilerden elde edeceği döviz gelirin ek olarak yurtdışında diaspora oluşturmayı hedeflemiştir. Federal Almanya’nın amacıysa, ucuz emek gücü elde etmek olmuştur (Keskin, 2006:95-100). Başlangıçta iki yıl süre için yapılan bu anlaşma, zamanla göç sürecinin değişmesi ve misafir işçilik ifadesinden kalıcı ilişkiler ağına uzanan ve içine aile birleşiminden Almanya Türk toplumunun oluşumuna kadar sürecek olan bir amalgamasyon sürecini beraberinde getirecektir (Şahin, 2010).

1961-1973 yıllarındaki işçi merkezli göç hareketliliği, Almanya’daki Türk göçmen nüfusun iskeletini oluşturmaktadır (Abadan, 2002). Kısa süreli olması planlanan bu süreç, göçmenlerin Almanya’nın sanayisine sağladıkları katkı göz önünde bulundurularak Almanya tarafından uzatılmıştır. Göçün ilk evresinde (1961-1973), Almanya’nın ihtiyacı olan işçi nüfusa bakış açısı geçici olmakla birlikte, Alman toplumunun Türk göçmenlere olumlu baktığı yönler de bulunmaktadır. Bu durumun oluşmasında birinci neden, Türk işçilerin geçici olması ve çalışma saatlerinin dışında dahi Alman toplumuyla ilişkilerinin kısıtlı olması önemli etken olmuştur. Göçlerin kısa dönemli olması “Misafir İşçi” kavramı etrafında nasılsa kısa süreli çalışıp gidecekler anlayışıyla beslenen ilişkiler ağı göçmen kültürüne yabancı ve onu önemsemeyen Alman toplumu meydana getirmiştir. Alman toplumuyla Türk toplumunun sınırlı ilişki kurabildiği, ilişkilerin zorunlu haller dışında gerçekleşmediği bu dönem gerek devlet aygıtı gerekse toplumsal yapı içerisinde göçmenlerin izole edildiği bir dönemi göstermektedir. Sürecin bu şekilde başlamasında Almanya’nın kendisini göç toplumu olarak tanımlamaması ve nihai aşamada Türk göçmen işçilerin başlangıçtaki geçici durumları neden olarak gösterilmektedir (Die Bundesregierung, 2007).İkincisi, Türklere bakış açısının “Osmanlı” mitiyle desteklenmesiyle birlikte Türk işçiler olumlu karşılanmıştır (Şahin, 2010:42-43). Bireysel göçmenlik hikayeleri dışında devletin ortaya koyduğu göç politikasının göçmenlerin yaşam şekillerine karışmadığı ve toplumsal birlikteliğin aranmadığı bu dönem, siyasal süreç anlamında da kısır geçmiştir. İşçi göçü süreci, 1973 Dünya Petrol kriziyle baltalanmış, diğer Batı Avrupa ülkeleri gibi Federal Almanya da bu krizden etkilenip göçmen talebini durdurmaya çalışmıştır (Şen, 2011:58-60). Sonuç olarak, Türkiye ile olan göçmen alımı anlaşmasını tek taraflı feshetmiştir. Mevcut göçmenleri geri göndermeye dayanan teşvik paketleri kısmen etkili olsa da, ilerleyen süreçte geri dönenler ve tekrardan sebepleri farklılaşacak göçlerle Almanya’yı yurt edinen göçmenlerle nüfus daha da artacaktır. Alman siyasal entelijansiyasının Türk göçmen işçilerinin birey olduğunu ve Alman toplumunda katma değeri yüksek kazanımlar sağlamalarına ihtiyaç olduğu yönündeki kanısı Alman işveren ve patronların işçi göçlerini ucuz emek nedeniyle desteklemesiyle ortaya çıkmıştır. Baştan beri, geçici olması planlanan işçi göçleri, hukuken durdurulmuştur. Göç sürecinin yasal mevzuata rağmen devam etmesinde mevcut işçilerin aile birleşimleri önemli rol oynamıştır. Federal Almanya için göç süreci inişli çıkışlı sürdürülse de resmi bir söylem olarak günün birinde biteceği Almanya’da bulunan Türklerin ülkelerine döneceği fikri kabul görmüştür. Federal Almanya’nın Doğu Almanya ile birleştiği 1990 yılından itibaren göç süreçlerinde kontrolünün artırılması için hükümetlerin farklı stratejiler uygulanmaya başlamıştır (Die Bundesregierung, 2007). Göçmenlerin Alman toplumuyla uyumunun ciddi düzeyde tartışılmaya başlandığı bu dönem, Almanya’daki Türk toplumuna yönelik yabancı karşıtlığı ve nefret suçları açısından da kritik bir tarih olmuştur (Erdoğan, 2015:110). Almanya’da siyasal yapıda meydana gelen değişimler, göçmen nüfusa bakış açısını etkilemiştir. Özellikle Doğu Almanya’dan batı şehirlerine yönelen iç göçler neticesinde Alman toplumunda sosyolojik değişim yaşanmıştır. Değişimin Alman aşırı milliyetçi söylemlerine yaptığı etki, Türklere yönelik nefret eylemlerinin artmasında önemli olmuştur. Göçmen karşıtlığının özellikle Türk ve Müslüman karşıtlığıyla gündeme gelmesi, bu sürecin uzun yıllar devam etmesi, gerek toplumsal hafızada gerekse hükümetler eliyle Almanya’nın göç gerçeğinin gizlenmesine neden olmuştur. Resmi söylemin göçmen gerçekliğiyle örtüşmediği süreç uzun yıllar Almanya’da Türk toplumunun hem siyasal hem de sosyo kültürel olarak hedef alınmasına neden olabilmıştır. Almanya’nın toplumsal yapısının bir bileşeni olarak Türkleri resmi bir söylem olarak kabul etmesi 2007 yılında revize edilen vatandaşlık yasasına kadar devam etmiştir.

Göçün ikinci aşamasında (1973-1989), ekonomik krizin açmazında bulunan ülkede göçü caydırıcı önlemler alınmaya başlanmıştır. Göç süreçlerinin aile birleşmeleriyle devam ettiği ve buna ek olarak Türkiye'deki çeşitli nedenlere bağlı olarak Avrupa ülkelerine yönelen göç taleplerinin genişlediği görülmektedir (Kaya, 2015:45). Almanya'da göç politikasının Türklerin Almanya'da kalıcı olabileceği düşüncesiyle farklılaştığı dönemdir. Türk göçmenlerin Almanya'da varlık alanı bulabilmeleri entegrasyon süreçleriyle ilintili hale gelmiştir. Yeni işçi göçmenlerin alınmasının durdurulduğu ve mevcut göçmen nüfusun dil ve toplumsal yaşam döngüsü içerisinde Alman toplumuna entegrasyonunun artırılmasına yönelik politikalarla işlerlik kazandırılan bu süreç, göç politikası adına asimilasyona yönelik eleştirilerin başlangıcı olmuştur (Erdoğan, 2012). Bunun yanı sıra, göçmen nüfusun geçici olmaktan çıkması periferide kalıcı ilişkiler ağı kurması daha farklı sosyolojik sorunları ortaya çıkarmıştır. Önceden, sadece işçi ve çoğunluğu erkek göçmenlerin çalışmak amacıyla göç ettiği ülkeye, 1974 yılından itibaren aile birleşimiyle işçilerin ailelerinin de göç etmesi, göçmen nüfusunda artışa sebep olmuştur. Ancak bu yasal düzenleme 1981 yılındaki bir genelgeyle birkez daha değişmiş, özellikle Türk göçmenlerin ailelerini getirmelerine bazı kısıtlamalarla engel olunmak istenmiştir. Uygulamanın doğrudan Türk kökenli göçmenleri hedef aldığına yönelik iddialar, durumun göç talep hızının azaltılmasına dayanan politikalardan biri olduğu belirtilmiştir (Erdoğan, 2012). İlgili yasal düzenleme çerçevesinde Avrupa Topluluğu haricindeki göçmenlerin aile birleşimlerinin önüne engeller çıkartılmaya başlanmıştır. Bu uygulama o yıllardan başlayarak ilerleyen düzlemde katı şartları olan aile birleşimi ve vatandaşlığa kabul şartlarının zorlaştırılması ve bunlara ek olarak çifte vatandaşlığın kaldırılması gibi düzenlemeler uygulanmaya alınmıştır (Almanya İkamet Kanunu, 2004). Bunun yanı sıra, göçün ilk yıllarında Federal Almanya'ya giden göçmenlerin görece eğitim profili düşük ve sadece okuryazar olması kendi hak ve hukuklarını koruma ve savunmaları açısından yetersiz kalmalarına neden olmuştur (Fien, 2012:102-110). Almanya'da kendilerine has kültürel özellikleriyle kendi içinde heterojen ancak Alman toplumu karşısında homojen gözüken Türk göçmenler, misafir işçilikten kazanılmış vatandaşlığa "*Avrupalı Türkler*" imajıyla ulaşmışlardır. "*Görece yoksul misafir işçiler*" olarak tanımlanan ilk göç edenler, Almanya'nın ağır sanayisinde istihdam edilmesi gereken bedenleri metalaştırılmış birer araç olarak kurgulanmalarına rağmen; belki de İsviçreli yazar Max Fritz'in "*İşçi istemiştik, insan gönderdiler*" sözleri gerçekliğin ne kadar farklı olduğunu göstermektedir. 1982 yılında Hristiyan Birlik Partisi (CDU/CSU) tarafından seçimlerde Alman milliyetçisi kanadın oyunu almak amacıyla yabancı düşmanlığı çerçevesinde Türk göçmenlerin hedef alınması ve göçmen karşıtı söylemlerle yabancılara karşı saldırılar başlamıştır. O dönemde iktidara gelen Helmut Kohl Hükümeti'nin ilk icraatlarından biriye "*Geri Dönüşü Teşvik Yasası*" çıkarmak olmuştur (Abadan, 2002:35-37). Siyasal iktidarların göçmen karşıtı eylemleri, toplumsal tabanda karşılık bulabildiği ölçüde entegrasyon süreçleri zarar görmüştür.

Göç sürecinin ilk aşamasından güncel düzeye erişene kadar devletin göç politikasının farklı siyasi ve ekonomik gereklilikler göz önünde bulundurularak süreklilikten uzak olması sorunları beraberinde getirmiştir. Başlangıçta göçmenleri tanımlamakta zorluk çeken ve onların geçici oldukları yönündeki politikalar ile misafir işçilik süreçlerinin sona ermesiyle birlikte geri dönüşü teşvik eden politikaların etkili olması istenmiştir. Ancak bu politika, Almanya'nın kazanımları açısından göçmenlerin önemli oldukları düşüncesini savunan bir siyasi fikirle karşılık bulmuştur. Türk göçmenlerin varlıklarına yönelik bu siyasi çekişme, uzun yıllar kendisini devam ettirmiştir. Gerek 1990'lı yıllar gerekse 2000'li yıllar boyunca göçmenleri zorlayıcı ve onların toplumsal yapının bir parçası olmalarını sorgulayıcı göçmen karşıtı siyasi eylemlerin terör saldırılarına dönüşebilmesine sahne olmuştur. Alman toplumundaki görece değişim, Türk göçmenlere bakışı etkilemiştir. Özellikle Almanya'nın batı ve doğu olarak birleşme süreci ve doğunun batıya göre istihdam ve ekonomik göstergeler olarak zor koşullar içerisinde bulunması, sürecin yönetilmesi aşamasında ekonomik sorunları ortaya çıkarmıştır. Yükselen aşırı milliyetçi siyasi söylemin göçmen karşıtlığı, göçmenlere yönelik nefret eylemlerinin yaşanmasına neden olmuştur (Şen, 2011). Avrupa genelinde İslamofobinin artması, Almanya'da özellikle 1990'lı yıllar ve 2000'li yıllar Türk göçmenlere karşı yönelik cinayet, saldırı ve nefret eylemlerinin artmasına neden olmuştur (Erdoğan, 2012). Dönemsel koşullar içerisinde nefret suçlarının Neo-Nazi eylemleriyle ilişkilendirilmesindeki problemler ile yargı mercinin olayları münferit asayiş olayı olarak tanımladığına yönelik mahkeme kararları Türk toplumunda güveni sarsmıştır (Şahin, 2010). Alman Hükümetlerinin ve yargının yaşanan nefret eylemlerini birer asayiş vakası olarak değerlendirilmeleri göçmenler tarafından eleştirilmiştir. Bu durum, göçmen karşıtı yapılanmaların cesaret kazanmalarına neden olmuştur.

Yerel toplum ile göçmen toplum arasında yaşanan toplumsal etkileşim içerisinde, Almanya'da iki toplumun arasına sıkışmış melez bir kültür ve bu kültürün kendine ait sorunları ve ritüellerinin oluşmasına neden olmuştur (Ansay, 1974). Başta eğitim konusu ve bu konuyla bağlantılı anadil sorunu, din ve buna bağlı kültürel faaliyetlere erişim sorunu, zamanla artacak olan yabancı karşıtı söylem etrafında Neo-Nazi eylemleri, gettolaşma ve kimlik sorunu içerisinde Almanya'da entegrasyon sorunlarının asimilasyona dönüştüğüne yönelik eleştirilerle ifade edilebilir. Almanya'da temel eğitim aşamasında Türk göçmenlerin anadil öğrenimi ve bu yönde ailelerin taleplerinin hükümetler tarafından desteklenmemesi, Türk toplumunda anadil eğitiminin giderek azalmasına ve nesiller ilerledikçe anadili öğrenme açısından zorlukların yaşanmasına neden olmuştur. Almanya'nın 2007 yılına kadar göç toplumu olgusunu kabul etmemesi eğitimde anadil öğrenimine yönelik engellerin devam etmesine neden olmuştur (Karaca, 2022). Diğer yandan,

ekonomik göstergelerin zamanla kötüleşmesi ve istihdama yönelik sorunlar içerisinde göçmen karşıtı kampanyalar giderek güç kazanabilmiştir. Toplumsal kabulün toplumların refahıyla endeksli olduğu koşullarda göçmenlerin tartışılması kaçınılmaz olmuştur. Aşırı milliyetçi yerel toplumsal sınıfın göçmenlerin varlığını sorgulayan davranışlarının artmasını beraberinde getirmiştir (Fien, 2012). Göçmen toplum ile yerel toplum arasında daralan refah üzerinden başlayan tartışma sosyo kültürel konular üzerinde de devam etmiştir. Yükselen göçmen karşıtlığı, istihdam koşullarında yaşanan kayıplarla birlikte göçmen karşıtı söylemleri toplumsal tabana yansıtmıştır (Erdoğan, 2012).

1989 Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla başlayan süreç Almanya'nın doğu ve batı olarak bütünleşmesinin sağlanmasının yanında göçmenlerin toplumsal yapı içerisinde içselleştirilmelerinin sorgulandığı bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Göçmen karşıtı eylem ve saldırıların arttığı bu dönem bir sosyalizasyon sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, Türklerin Almanya'nın eşit ve makul üyesi olabilmelerine yönelik sürece olumsuz etki bırakmıştır. Ancak her geçen gün, Türk göçmenlerin kalıcı olduğuna dair inanç giderek artmış ve göçmen kültürüne, değerlerine yönelik saldırıların karşıtı olarak 2000'li yıllarla birlikte göçmenlerin eğitim, din, dil, siyasal temsil ve çok kültürlülük etrafında gelişen ilişkiler ağı, göçmenlerin Alman ekonomisi için vazgeçilemeyecek birer unsur haline dönüşmesiyle, toplumsal katma değeri yüksek bireyler olduğuna yönelik siyasi arenada ılımlı söylemlerin geliştirildiği görülmektedir. Göçmenlere ait değer ve figürlerin Alman toplumu tarafından kabulü sosyalizasyon sürecine olumlu yansımıştır. Diğer yandan, Almanya'nın siyasal atmosferinde göçmen karşıtları ve göçmenleri entegre olabildikleri ölçüde destekleyen ılımlı bakış açısına sahip siyasi gruplar arasındaki çekişme genel anlamda, göçmen karşıtlığının her geçen gün artmasıyla birlikte göçmenler aleyhine dönüşmüştür (Kaya, 2015). Almanya'da hâlihazırda var olan milliyetçiliğin siyasi mecrada kullanılması, 1982 seçimlerinde Hristiyan Demokrat Parti (CDU)'nin göçmen karşıtı seçim kampanyasıyla zirveye ulaştığı görülebilir. 1989 yılındaki Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesiyle, görece refahı azalan Federal Almanya'da doğudan gelen ekonomik durumu iyi olmayan toplumsal kesimin, talep ettikleri işlerde genelde göçmenlerin çalışıyor olması, karşılıklı hizipleşmeyi beraberinde getirmiştir. Ekonomik etkenlerin öne çıktığı bu aşamada, en büyük göçmen kitle olan Türk-Müslüman göçmenlerin geri göndermeyi teşvik edici politikaları giderek artmıştır. Ekonomik etkenlerin yanında siyasal ve tarihsel olarak Türklere yönelik gelişen aşırı milliyetçi söylem ve eylemler giderek artmıştır. Bu noktada, illegal Neonazi terör eylemleriyle göçmen evlerinin kundaklanması, cinayetlerin artmıştır. 1993 yılında Solingen, Möhl, Köln gibi göçmen nüfusun çoğunlukta yaşadığı zengin maden bölgesi Ruhr'da işçi olarak çalışan göçmenlere karşı girilen saldırılar Nasyonal Sosyalist Yeraltı Terör Örgütü (NSU) tarafından giderek artırılmıştır (Erdoğan, 2015:15-22). Bu eylemlerin, bireysel asayiş olayı olarak kayıtlara geçmesi göçmenler açısından entegrasyon süreçlerinin sorgulanmasına neden olmuştur.

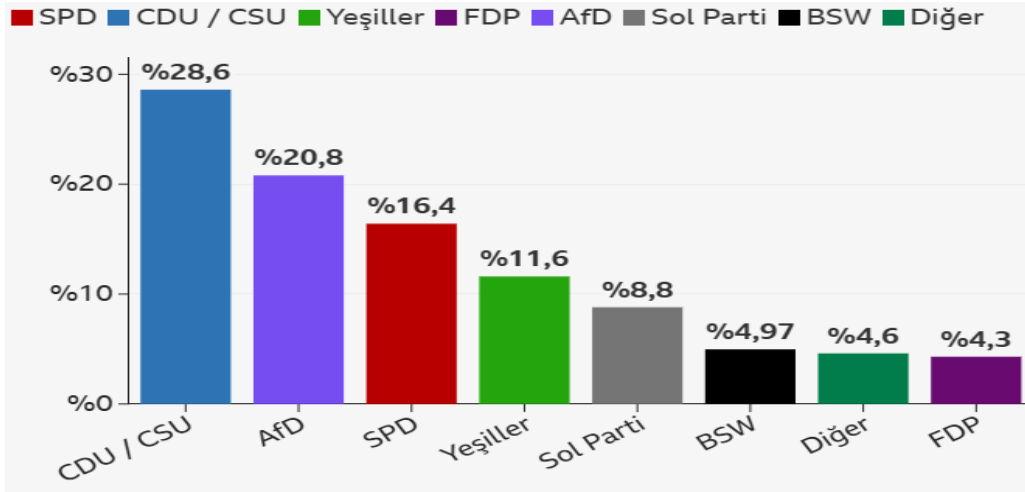
2007 yılında Alman Vatandaşlığı Kanununda yapılan düzenleme sonrası, özellikle entegrasyonun genişletilmek istendiği ancak buna karşın Alman milliyetçi muhafazakâr siyasi kesiminin göçmen karşıtı söylem ve eylemlerini artırdığı bir dönem olmuştur. Özellikle 2005 seçimlerinden sonra Sosyal Demokrat Parti önderliğindeki hükümetin iktidardan uzaklaşması, sonrasında Hristiyan Demokrat Parti (CDU) Liberal parti (FDP) koalisyonu sonucu Angela Merkel başkanlığındaki Alman Hükümetlerinin göçmen karşıtı oyların desteğini alarak iktidara gelmesi göç politikasını etkilemiştir (Karaca, 2022). Almanya'nın uzun yıllara yayılan göç politikası içerisinde göçmen nüfusunun giderek artıyor olmasına karşın göçmenlerin entegrasyonunu teşvik eden politikadaki kısıtlılık göçmenler tarafından eleştirilmiştir. 2005 yılına kadar göç kavramının yasal zeminde düzenlemeden uzak idari uygulamalar içerisinde gerçekleşmesi bunun örneği olmuştur. Almanya'da 1 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe giren, kamuoyunda "Göç Yasası" olarak bilinen ancak tam ismiyle "Birlik Yurttaşları ve Yabancılar İçin Ülkeye Girişi Yönlendirme, Sınırlandırma ve İkametin Kuralları ve Uyum Yasası" olan yasa, 2007 yılında değiştirilerek, CDU/CSU (Hristiyan Birlik Partileri) iktidarı tarafından göçmenlerin entegrasyon süreçlerinde dil ve yurttaşlık bilgisi konularında zorlayıcı düzenlemeler içermiştir. Düzenlemenin içerisinde yabancı-yurttaş ayrımı üzerinden farklılaşan bir çerçevenin sunulduğu dikkat çekmektedir. İlgili yasanın, Almanca telaffuzunda kullanılan "Zuwanderung (Ülkeye giriş)" kelimesi, Almanca'da geçici göçleri tanımlamak için kullanılan bir kelimedir. Bu sebeple, yasanın isminde kullanılan bu ifade, göçmenlerin Alman toplumundan farklı ve geçici olarak Almanya'da bulunanlar olarak tanımlanmaktadır (Keskin, 2010:41). Yasanın amacıysa, göçmen olarak kabul edileceklerin ülkeye girişini sınırlandırmaktır. Bununla birlikte, göçmen olarak kabul edilenlerin aile birleşimiyle yakınlarını Almanya'ya getirme süreçlerini zorlaştırdığı görülmektedir. Uyum kursları, en az A1 (temel) seviyesinde Almanca bilme zorunluluğu, oturma izninin şartlarının ağırlaştırılması ve Alman vatandaşlığına kabul süreçlerindeki zorlayıcı faktörler göçmenler tarafından eleştirilmektedir. Mevcut politikanın göçmen kabul süreçlerinde seçiciliğinin artırılmasını ve aile birleşimiyle ülkeye göçmen kabulüne dair prosedürlerin zorlaştırılması ile göç politikasında sıkışmanın yapılmasının gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, göçmen olarak kabul edileceklerin hükümetler tarafından belirlenen asgari düzeyde Alman toplumsal yaşamına dair pratikleri içselleştirmelerini zorunlu kılmıştır. Diğer yandan, göçmen olarak kabul edilenlerin Almanya'ya kabulü sonrasında da belirlenen programlar dahilinde entegrasyonlarının devam ettirildiği görülmektedir (Vassaf, 2010:56-57). Göçmenlerin statülerinin ve haklarının belirlendiği kapsamlı Göç Yasası 1 Ocak 2005'te yürürlüğe girmiş ancak 2007 yılındaki değişikliklerle göçmenlere tanılan hak ve hürriyetler göçmen karşıtı siyasi elitler tarafından sıkılaştırılmıştır. Özellikle aile birleşiminde asgari düzeyde Almanca bilme zorunluluğu, entegrasyon

koşulu çerçevesinde göçmenlerin dil ve kültür öğrenimi ve göçmenlere yönelik eğitim sisteminin yeniden şekillendirilmesi örnek olarak gösterilir (Göçmen Yasası Entegrasyon Bölümü, 22-27 Maddeler). Aile birleşimi yöntemiyle gelmek isteyen göçmenlerin kabul edilmeden önce Almanca temel seviye dil bilmelerinin zorunluluğu ve Almanya'ya kabul edildikten sonra entegrasyon kurslarına katılımın zorunlu olması sürecin zorlaştırılması adına birer göstergedir. Bunlara ilave olarak, 2007 yılında çifte vatandaşlığın kaldırılması, vatandaşlığa kabul şartlarının dil, kültür ve Alman tarihi bağlamında bir sınav üzerinden değerlendirilmeye alınması diğer bir örnektir. Eski Alman vatandaşlığı şartlarının soydaşlık bağına önem veren uygulamalarının eleştirilmesine rağmen güncel düzenlemede vatandaşlığa kabul edilenlerin belgeleri belirli süreler zarfında göçmen bürosunda tutulması ile Alman tarih ve kültürüne dair bir ön koşul sınavın bulunması eleştirilmiştir (Erdoğan, 2012). Bir diğer örnek olarak, 2025 yılı başında Almanya Göç Ofisi ve Eğitim Bakanlığı'nın birlikte uygulamaya aldığı karara göre; ilkokuldan orta öğretime kadar sınıflarda sınıf mevcudunda göçmen öğrencilerin yüzde otuzu aşmayacak şekilde planlama yapılması zorunlu hale getirilmiştir. Bu uygulamanın entegrasyonu güçlendireceği iddiasına karşın göçmen derneklerince eşitliğe aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir (Almanya Türk Toplumu, 2025).

Almanya'nın göç yasasıyla ortaya koymak istediği göç ülkesi gerçeğinin kabulü yönündeki kanaate rağmen göç süreçlerini engelleyici ve göçmenlerin Alman vatandaşlığına kabullerini zorlaştırıcı politikalarının devam ettiği görülmektedir. Benzer bir şekilde, CDU (Hristiyan Demokrat Parti) liderliğinde sağ siyasi partilerin iktidarıyla devam eden 2005-2021 yılları arasında gerçekleşen politikalarda entegrasyon politikalarındaki katılık Almanya'da göçün önüne geçme yada göç olsa bile göçün Almanya'nın ülkesel çıkarlarına hizmet edecek şekilde belirlenen şartlara uygun bireylerden seçilmesini sağlamaya yönelik olmuştur. Göç yasasının taraflılığı yönündeki endişeler ve entegrasyon süreçlerindeki başarısızlığın gerekli çabayı sarf etmeyen göçmenleri suçlayıcı bir hal alması birçok noktadan göçmen derneklerince eleştirilmiştir. Bunun yanı sıra en az 10 yeni istihdam alanı açması 1 milyon avro gibi bir meblağ yatırım yapabilen göçmenlere ilgili yasa hükümleri uygulanmayacak olması eleştirilmektedir. Diğer yandan, Avrupa Birliği ülkelerinden gelen göçmenlere uygulanmayacak uyum koşulları, doğrudan eşitsizliği yansıtmaları açısından sorgulanmaktadır. 2007 yılında yürürlüğe giren "*Avrupa Birliği İkamet ve Sığınma Hukuku Esasları*" çerçevesinde, mülteci kabulünü iyice kısıtlayan Avrupa Birliği normları, CDU/CSU Hükümetinin daha titiz ve göçmen karşıtı politikalarıyla oldukça sert hale getirilmiştir (Gençler, 2003:203-211).

Almanya'ya kabul edilen göçmenlerin uyum kurslarına katılım ve devamlılık zorunluluğu bulunmaktadır. Uyum kurslarına katılım göstermeyen göçmenlere para cezası ve oturumlarının iptaline kadar varan cezalar verilebilmektedir (Almanya Göç, Mülteci ve Entegrasyon Raporu:12-13). Bunlarla birlikte, aile birleşiminin, dil koşulu ve entegrasyon şartına bağlanması 2007 değişiklikleriyle bu yasa içerisinde yerini sağlamlaştırmıştır. Yasaya göre, Türk göçmenlerin eşlerinin Avrupa Birliği ülkeleri hariç ve yasada belirtilmiş bazı ülkeler haricinde ABD, Avustralya, İsrail, Yeni Zelanda, Japonya, Güney Kore, Kanada gibi birkaç ülkenin haricinde vatandaşlığı bulunan ülkelerden olanların Almanca bilgilerini sertifika programları ile kanıtlamasını istemektedir. Almanya Anayasası altıncı maddesinin aile birliğinin kutsallığına yaptığı referansa muhalefet eden bu uygulama, göçmen karşıtı koalisyon iktidarının göç konusundaki politikalarının çelişkilerini göstermesi açısından önemlidir. Halihazırda, Almanya Anayasa Mahkemesi'nin mevcut uygulamaya yönelik yargısal kararı beklenirken göçmenlerin Almanya'ya entegrasyonu açısından eleştirilen bir örnek olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda, yasanın sadece bazı ülkelerden yapılan evlilikleri hedef alması ve özellikle AB ülkesi olmayan ve büyük göçmen kitleye sahip Türkiye'den yapılacak evliliklere karşı hazırlandığı Türk göçmen kuruluşlarca iddia edilmektedir (Almanya Türk Toplumu, 2025). İlgili veriler ışığında, zorunlu Almanca sınavının uygulanması neticesinde, Federal meclisteki, Sol Parti'nin 2008 yılında verdiği soru önergesine göre, vize yükümlülüğü olan ülkelerden gelen göçmenlerin sayısının 2007 yılına göre dörtte bir oranında azaldığını göstermektedir (Keskin, 2010:45). Vize süreçlerinde yaşanan zorluklar, anılan tarihten başlayarak günümüze kadar zorlayıcı ve seçici şekilde göçmen kabul politikasını zorlamaktadır. Bu durumun oluşmasında, Avrupa siyasetinde ağırlığını giderek artıran aşırı sağ siyaset ve bu siyasetin resmi politika bağlamında gücünü artırması olarak yorumlanmaktadır.

2025 yılında gerçekleşen genel seçimlerde Almanya genelinde yükselen sağ siyasetin göçmen karşıtlığı üzerinden yürüttüğü politikanın başarılı olduğu görülmektedir. Aşırı sağcı siyasi partilerin Türk ve Müslüman kökenli göçmenlere yönelik propagandası seçim sonuçlarını etkilemiştir. Muhafazakar CDU/CSU (Hristiyan Birlik Partileri)'nin önceki yıllarda olduğu gibi lider çıktığı seçimlerden ilk kez göçmen karşıtı aşırı milliyetçi parti AfD (Almanya İçin Alternatif Partisi)'nin göçmen karşıtlığı propagandası üzerinden ikinci parti olarak koalisyon görüşmelerinde güçlü bir pozisyon alması göçmenler tarafından endişeyle takip edilmektedir. Bu durum, yakın gelecek açısından Almanya'da yükselen sağ siyasetin güçleneceğine işaret olarak değerlendirilmektedir (BBC News, 2025). Avrupa genelinde yükselen sağ siyasetin göçmen karşıtlığı ekseninde Almanya'da giderek güç kazanması, Almanya'nın ve Avrupa'nın geleceğinde göçmenlerin entegrasyondan asimilasyona geçişkenliği bulunan siyasalara maruz kalabileceği endişesini giderek artırmaktadır.

Grafik 1. Almanya Federal Meclis Seçim Sonuçları (2025)

Kaynak: Federal Seçim Başkanlığı - <https://www.deutschland.de/tr/federal-meclis-secimleri>

3. Entegrasyondan Asimilasyona Dönüşebilen Göç Politikası

Almanya, göç politikasının işlevselliğini arttırma amacıyla yürüttüğü stratejiler sayesinde entegrasyon hedefinin tüm göçmen nüfusu kapsayacak şekilde kurguladığını beyan etmektedir (Die Bundesregierung, 2007). Göçün Almanya için bir sorun olmaktan çıkarılması adına geliştirdiği göç politikası ve buna bağlı entegrasyon stratejileri açısından göçmenlere yaşam alanı tanımlanmaktadır (Altan ve Budak, 2023). Göç yönetiminde gösterilen işlevsel yöntemlerin göçmenlerin ülke içerisinde entegrasyonunu ve son aşamada toplumun bir üyesi olarak göçmen nüfusun aidiyetinin sağlanması istenmektedir. Tüm uygulama ve değerlendirmelere rağmen yaşanan aksaklıklar entegrasyon süreçlerinin asimilasyona neden olduğu yönünde eleştiriye neden olmaktadır. Göçmenlerin mevcut kimliklerinden ötede Alman toplumuna entegrasyonunda sağlanan başarının arttığı ölçüde toplumsal huzur ve refahın artacağına olan inanç devam etmektedir. Almanya'nın bir göç ülkesi olarak siyasal irade tarafından çok sonraları kabul edilmesi ve göçmenlik kavramının Almanya'nın bir gerçeği olarak entegrasyon stratejileriyle pekiştirilmesi ve bunun Alman kültür ve değerlerini önceleyen hali, göçmenler arasında toplumsal uyum ve aidiyet konularında bir takım sorulara neden olmaktadır (Arslan, 2019).

Uygulanan göç politikasıyla uzunca bir süre, entegrasyon konularındaki pasif yaklaşım, entegrasyonda göçmenlerin varolan kimlikleriyle çeşitlilik içerisinde birliğin sağlanacağına yönelik söylemin yükselen göçmen karşıtlığıyla endeksli olarak eleştiriye maruz kaldığı görülmektedir. Örneğin; Alman Hükümetlerinin uygulamakta olduğu Göç Yasası'nın ve beraberinde Ulusal Uyum Planı'nın her şartta göçmenlerin menfaatine ve onlara daha iyi yaşam koşulları sunma iddiası birçok medya kuruluşu tarafından kabul görmemektedir. Örneğin "Süddeutsche Zeitung'un" yazdığı gibi entegrasyon politikası "bir adım geriye dönüş" olarak nitelendirmektedir (Die Gaste, 2008). Almanya'da vatandaşlığa kabul şartlarının 2007 yılında değişikliğe uğratılmasıyla, Almanya'da doğan herkes 23 yaşına gelinceye kadar Alman vatandaşı sayılması kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, 23 yaşındaki bireyin Alman vatandaşlığı ya da anne ve babasından biri ya da yer ikisinin uyruğunda bulunduğu vatandaşlık arasında seçim yapabilmesi hak olarak tanınmıştır (Özkan ve Türüncübaşı, 2008:78-80). Ayrıca, çifte vatandaşlığın, entegrasyon şemasında CDU/CSU Hükümetleri tarafından kaldırılması yine bu yasa değişikliğiyle mümkün olmuştur. Almanya'daki göçmen Türk nüfus anavatanları ile Almanya arasında seçim yapma zorunda kalmıştır. Bu durum ise birçok noktada hak kaybına sebep olmuştur. Göçmenlerin Alman vatandaşlığına geçişinin içeriğinde dil, tarih vatandaşlık bilgisi içeren bir sınava tabi olması, özellikle Almanya'da yaşama süresi ya da aidiyetin yeterli görülmediği düşünüldüğünde göçmenler üzerinde hayal kırıklığı oluşturmıştır. 2007 yılında yapılan bu köklü değişiklikler, Almanya'daki Türk toplumu içerisinde, kendilerinin yıllardır Almanya'da yaşayan ama ülkede eşit hak sahibi olamadıkları hissini göstermiştir. Söylem ve eylem arasındaki yıllara dayalı asimetrik ayrım, yasal zemin üzerinden de göçmenlik müessesesinin zorlanmasıyla entegrasyon fikrinin asimilasyonu zorlayıcı hale dönüşmesine neden olmuştur.

Genel ve özel hatlarıyla incelenen Göçmenlik Yasası ve akabinde vatandaşlığa kabul şartlarının değiştirilmesi, Türk göçmenlerin Almanya ile bütünleşmesini zorlaştırmıştır. Tüm bu yaşanan zorlukların aksine bir söylem olarak, Almanya'da hükümetlerin iktidarını korumalarının Almanya'da ekonomik ve sosyolojik anlamda her geçen gün güçlenmekte olan Türk toplumunun desteğini alarak sağlayacağını farkına varan Alman Hükümetleri, mevcut göçmen karşıtlığı politikasını, eğitimli göçmen gençleri elde tutma adına yumuşatmaya çalışmaktadır. Alman Hükümetlerinin

kısıtlı kalan politikaları kendi oy kaynağı olan milliyetçi cepheyi küstürmeme adına eylem safhasına geçemediği noktasında eleştiriyse maruz kalmaktadır (Erdoğan, 2012:76-77).

Almanya'da Türk göçmenlerin entegrasyon aşamasında eğitim problemleri önemli yer edinmektedir. Eğitim sorunun merkezinde dil sorunu ve yeterli düzeyde Almanca bilgisinin bulunmaması sorunun derinleşmesine neden olmaktadır. Bu aşamada eğitim sisteminde genellikle başarısız öğrenci örneğine sahip olan göçmen nüfus, karşılaştığı anadil sorunu, aile bağları, kültürel ve sosyal sorunların yaşamlarını etkilemesi gibi sorunlarla birlikte, Alman göç ve entegrasyon politikalarının mevcut koşullarda göçmen çocuklarını içermeye aşamasında sorunlar barındırmaktadır. İlkokuldan orta öğretime varana kadar sınıflarda uygulanan göçmen kotası sorunu eşitsiz uygulama açısından bir eleştiri kaynağı olmuştur. Nesilden nesile aktarılan dil sorununun içerisinde gettolaşmanın getirdiği ve periferide devam eden göçmen izolasyonu önemli bir yere sahiptir. Federal Alman Hükümeti'nin 12 Temmuz 2007 tarihinde kabul ettiği "*Ulusal Entegrasyon Planı*" yapıcı olmakla beraber, göç tarihini incelediğimizde, eğitim ve buna bağlı olarak anadil sorununun göçmenlerin entegrasyonu yönünde çözülmesi adına yapıcı girişim yoktur (Kesin, 2010:76-77). 2007 yılından bugüne eğitim süreçlerinde göçmen ailelerin çocuklarının başarı öyküleri Alman toplumu tarafından kabul görmeleri ve içselleştirilmeleriyle eşgüdümlü ilerlemiştir. Çoğunlukla bireysel başarı öykülerine sahip olan Türk göçmen gençlerinin eğitim şemasında başarı sıraları oldukça düşüktür. Mevcut koşullarda, eğitim sisteminde Türkçe'nin bir çekince merkezi olarak varlığının devam etmesi sürecin sorunsallaşmasına neden olmaktadır. Ailenin eğitim konularında yetersiz donanıma sahip olması özellikle okul-aile birliklerinin eğitimde çok önemli bir yer tuttuğu Almanya'da, göçmen karşıtı yapıların eğitim kurumlarında varlık alanı bulması, akran zorbalığı kavramının küçük yaş gruplarına kadar düşmesine neden olabilmektedir.

Yaşanılan toplumda, göçmenlerin artık yerleşik birer unsur olarak görülmesiyle birlikte, çocukların eğitimi konusu da doğal olarak önem kazanmaya başlamış, entegrasyon tartışmalarında Almanca eğitim ve Türk göçmen çocuklarının mevcut eğitim sisteminde koşulsuz bağlılıklarının gerekli olduğu Alman makamları tarafından vurgulanmıştır. Bu süreç içerisinde karşılıklı yapıcı adımlar atmak yerine, doğrudan göçmen tarafın uyumlulaştırılmasına yönelik görüşler kendini göstermiştir (Vassaf, 2010:85). Göç Politikaları Enstitüsü'nün 2016 yılında gerçekleştirdiği araştırmaya göre; Almanya nüfusunun yüzde 20'sinin göçmenlerden oluştuğu ifade edilmektedir (Migration Policy Institute, 2016). Almanya Türk toplumu içerisinde Alman vatandaşlığına kabul edilen ve 2007 yılı sonrası Vatandaşlık Kanunu çerçevesinde yeni doğanların Alman vatandaşı olacakları göz önünde bulundurulduğunda, eğitim sistemi içerisinde Alman vatandaşı olan Türkler varlığı, Almanya'nın göçlerle nüfusunun şekillendirildiği ve eğitim stratejilerinde entegrasyon kavramının öneminin giderek arttığını göstermektedir.

Kıta Avrupası'nda yükselen aşırı sağ siyasetin getirdiği yabancı düşmanlığı ve bunlarla ilintili nefret suçlarının Avrupa genelinde giderek önemli bir sorun haline geldiği görülmektedir. Genelde Avrupa, özelde Almanya için yabancı karşıtlığıyla mücadele kapsamında geliştirdiği politikalar eleştirilmektedir. Nefret eylemlerine yönelik algının suçların bireysel birer vaka olduğu öngörüsüyle sorunların çözümüne yönelik kapsayıcı politikaların ortaya konulması imkansız hale gelmektedir. Almanya göç tarihine baktığımızda, göçün başlangıcı olan 1960'lı yıllardan günümüze kadar şiddeti değişkenlik gösteren yabancı karşıtı düşünce ve eylemler birçok noktada birer nefret eylemi olarak kendisini göstermiştir. 1973 yılında haftalık yayınlanan "*Der Spiegel*" dergisinin kapağına attığı manşet; "Türkler geliyor, kendisini kurtarabilen kurtarsın. Berlin, Münih veya Frankfurt hala bu istiladan kurtulabilir. Harlem'de olduğu gibi, getto, kriminal olaylar ve sosyal sefalet oluşuyor!" (Der Spiegel, 1973). Mevcut söylemden anlaşılacağı gibi, Türk ve İslam korkusu göçün başından beri var olan ve kendi içinde söylemini sertleştiren bir yapıda ilerlemiştir. 1993'te "*Alman-Türkler: Uyumun başarısız bir örneği*" başlığıyla yeniden manşete taşınmıştır (Der Spiegel, 1993). Yabancıya karşı şiddetin boyutu görülür olmakla birlikte birçok noktada görülmeyen mikro uzantılarla gündelik hayatın içinde seyreden ölçüde devam edebilmektedir. Nefret söylem ve eylemlerine karşı uzun yıllar boyunca süre gelen hükümet politikalarının yetersizliği göçmen karşıtlığının bir propaganda aracı olarak varlık alanı bulmasıyla devam etmiştir. Toplumsal hizipleşme hali göçmenler açısından gettolaşmayı ve yerel toplumdan izolasyonu beraberinde getirmiştir. Almanya özelinde entegrasyon politikasının göçmenleri Alman toplumunun kurallarına uydukları ölçüde içselleştirebildiği örneklerde göçmenlere yönelik nefret eylemleri toplumsal kamplaşmayı artırmıştır. Nitekim, birçok şehirde varolan göçmen mahalleleri periferide yaşanan kutuplaşmayı anlama adına kayda değerdir. Almanya özelinde göç politikalarının içeriğinin tek taraflı olduğuna yönelik eleştiri, yerel toplumun göçmenlerle kısıtlı ve sınırlı ilişki sürmeleriyle karşılıklı önyargıların giderek derinleşmesine neden olmuştur.

Almanya'da ulus devlet bilinci ve göçmenlere yönelik bakış açısı tarihsel açıdan irdelendiğinde, göçmen karşıtı söylemlerin ulus devlet yapısını Almanya örneğinde görüldüğü gibi ileri bir tarihte oluşturmuş kıta Avrupası ülkelerinde olduğu gibi güçlü olduğu görülmektedir. Alman toplumunda ulus bilincinin dil bilinciyle geliştiği varsayımı üzerinden Wilhelm von Humboldt, Johann Gottfield Herde, Johann Gottlieb Fichte gibi Alman idealizmin fikir önderleri, birçok ulusal mitlerde bu bilinci işlemişlerdir (Toprakaya, 2011). Ulus inşa sürecinde birçok açılarından dışlayıcı paradigmlar etrafında kurulan milliyetçilik söylemleri, vatandaşlık uygulamalarından ülkelerinde yaşayan göçmenlerin statülerine kadar,

geçmişinin ona bahsettiği bu sertliği kullanabilmiştir. Alman vatandaşı olmanın koşulunun dil birliği esasında, soya dayalı “jus sanguinis” prensibi etrafında oluşan tarihsel geçmiş, küreselleşen dünyanın herkesi kapsayan genişlemeci paradigmasına rağmen, yükselen Alman değerleri etrafında genelde yabancı karşıtlığı, özelde Türk ve Müslümanları dışlayan bakış açısıyla kendini beslemiştir (Toprakkaya, 2011, ss.156-166). Alman Birliği’nin kurulma aşamasında temel kıstas olarak düşünülen “dilde birlik, kültürde birlik” söylemi ulus inşa sürecinin olmazsa olmazı olarak tahayyül edilmiştir. 1870’li yıllardan 1990’ların son çeyreğine kadar süren vatandaşlık tanımı, 1991’deki göçmenliği düzenleyen kanunla yumuşatılmış, 2007’teki vatandaşlığa kabul şartlarının soya ve dil birliğine dayalı perspektifi değiştirilerek doğuştan vatandaşlık uygulamasına geçilmiştir (Erdoğan, 2012, ss.230). Görünürde yaşanan bu yumuşama hali, Avrupa genelinde yükselen aşırı milliyetçi söylem ve bu söylemin siyaset arenasında yansıttığı aşırı sağ siyaset ile yabancı karşıtlığı ekseninde üretilen politikalarla varlık alanı bulmuştur. Populist siyasi söylem olarak yabancı karşıtlığı, oy beklentisini artırmaya rağmen toplumsal huzurun sekteye uğramasına neden olmuştur. Hükümetlerin oy maksimizasyonu ve siyaset içerisinde göçmen karşıtlığının giderek artması göç süreçlerinde denetimin artırılmasına ve göçün Almanya için kontrol edilebilir hale gelmesine imkan sağlayan politikaların uygulanmasına neden olmuştur. Düzenli göçün Almanya’nın ihtiyaçları doğrultusunda teşviki planlanmıştır (Die Bundesregierung, 2007). Almanya yaklaşık 10 milyonluk göçmen nüfusuyla ve bu göçmen nüfusu içerisinde en kalabalık nüfusa sahip Türk ve Müslüman göçmenler oluşturmaktadır. Alman dilinin öğrenilmesinde, Almanya’da Alman vatandaşları gibi veya Avrupalı gibi yaşamlarına sürdürme noktasında yoğun baskı altındaki göçmen nüfus içerisinde en büyük problemi Türk ve Müslüman olan bu kesim yaşamaktadır. Tarihsel ve sosyolojik olarak Alman kültürel değerlerinin uzağında kendine ait pratikleri olan bu göçmen nüfus, benzerliğini sağlayamadığı ölçüde, aşırı sağ siyasetin hatta milliyetçi yabancı karşıtı toplumsal tabanın tepkisini çekmekte, gözle görülen dışlama, nefret suçu, ayrımcılık politikaları legal yollarla işlenebildiği gibi illegal örgütlerce de şiddet eylemleri işlenebilmektedir.

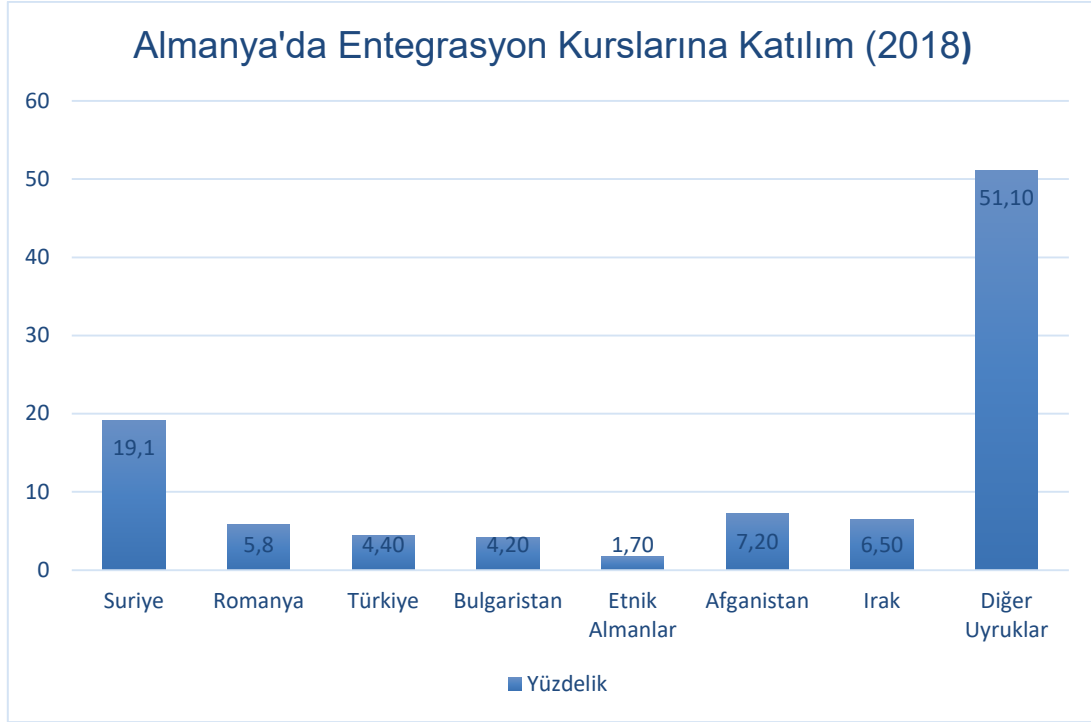
11 Eylül 2001 tarihinden sonra dünya genelinde artan “İslam karşıtlığı” Almanya’daki Türk Müslüman göçmenleri de tedirgin etmiştir. Bu tarihe kadar temelde göçmen ve Türk oldukları için dışlanan gurbetçilere, Müslüman olmaları nedeniyle de hizipleşme artabilmiştir. 11 Eylül’den sonraki süreçte, gündelik hayatta İslami giyim ve yaşam şeklinin gösterilmesi, bazı Neonazi grupların eylem ve saldırılarıyla karşı karşıya kalınmasına sebep olmuştur (Erdoğan, 2012). Bu durum nedeniyle, İslamiyet’in görünürlüğü sorgulanmakla birlikte, göçmen gençler arasında radikal İslam korkusu nedeniyle bazı kamusal kampanyalar yürütülmüştür. Arka planında birçok Neonazist grupların bulunduğu projelere devlet kurumlarının göz yumduğuna yönelik eleştiriler dikkat çekmiştir. Örneğin 2012 yılının son çeyreğinde başlayan “Kayıp (Vermisst)” projesi, Müslümanlığını yaşayan gençlerin daha da içine kapanıp, entegrasyondan ve hatta Alman kültür ve değerlerinin hakim olduğu çevreden uzaklaşan gençlerin radikal İslam’a tutunduğu ve bu noktada marjinalleştiği iddiasında bulunarak göçmen gençleri kazanmaya çalışmayı hedeflemiştir. Proje kapsamında, türbanlı göçmen genç kız motifi kullanılması ve İslam’ın entegrasyon aşamasında en büyük engel olduğu fikri, İslamofobik bir bakış açısının türevi niteliğindedir. Müslüman göçmenlerin sahip olduğu dini aidiyeti terörize etmek suçlamak hedeflenmiştir. Bununla birlikte, 2013 yılında gündeme gelen, göçmen çocuklarının Türk ve Müslüman olmayan ailelere evlatlık verilmesiyle başlayan tartışmada, göçmen yeni çocukların evlatlık verilmesi Türk kamuoyu tarafından kaygıyla karşılanmıştır (Erdoğan, 2012). Bu noktada, İslam dininin Alman devleti tarafından resmi din olarak kabul edilmemesi, cami veya mescitlerin ancak kültürel faaliyet veren dernekler statüsünde tutulması, ülkede 6 milyondan fazla Müslüman göçmen olduğu gerçeğiyle örtüşmeyen devlet politikalarının içerisinde, nefret eylemlerinin bireysel asayiş suçu ifadesiyle inşa edildiği fark edilmektedir. Cami kundaklama olaylarının görünür hale geldiği Almanya’da İslam karşıtlığı Türk karşıtlığıyla birleşince Türk göçmenlere karşı terör suçu kaçınılmaz hale gelmiştir.

Güncel düzeyde, Almanya’da göç ve göçmen döngüsünün giderek artması ve göçmen karşıtlığı fikrinin bireysel vaka olduğunu iddia edilen nefret suçlarıyla örtüşmektedir. Özellikle, Müslüman ülkelerden Almanya’ya yönelen göç talepleriyle birlikte kimlik bağlamında giderek önemi artan göçmen kavramı, Alman toplumunda göçmen karşıtlığını artırabilmektedir. Almanya’da 2007 yılından beri yapılan kamuoyu araştırmaları, yabancı düşmanlığının giderek arttığını ve iki toplum arasındaki uzlaşmaz halinde arttığı yönündedir. Aynı yıl, Alman Hükümeti’nin uygulamaya koyduğu “Ulusal Uyum Planı” ve buna mukabil bazı politikalar gerekli verimi verememiştir (Erdoğan, 2015:75-77).

Almanya yasalarının ayrımcılığı önleme ve nefret suçlarını yok etme aşamasında yetersiz olması Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Avrupa Birliği’nin Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Komisyonu (ECRI) tarafından birçok kere uyarıya maruz kalmıştır. Alman Hükümetleri 2006 yılında “Genel Eşit Muamele Kanunu” düzenlemesiyle gerekli adımlar atıldığını beyan etmektedir (Arslan, 2019:75-76). Ancak Kanun kapsamında nefret suçlarına yönelik caydırıcı bir düzenleme olmaması ve bu suçların terör kapsamına alınmaması eleştirilmiştir. Almanya’daki nefret suçları asayiş olayları şeklinde kabul edilen vukuatlar olarak görülmektedir. Göçmen karşıtı eylemlerin bireysel ve asayiş özelliğine sahip eylemler olarak kayıtlara geçmesini önceleyen politikaların varlığı, sorunların ötelenmesine neden olmaktadır. Bu durum, göçmenlerin Alman toplumuyla entegrasyonu aşamasında zihinlerde bir sorunsal olarak varlık alanı bulmaktadır. Almanya’nın göç politikası açısından entegrasyon süreçlerinde göçmenlerden Alman toplumuyla bütünleşmek için aktif

adımlar atmaları istenmesine rağmen, göçmenlere yönelik suçlar karşısında takınan pasif duruş entegrasyon süreçlerinin göçmenler tarafından sorgulanmasına neden olmaktadır.

Entegrasyon süreçlerinde, 2011 yılı ve sonrası Ortadoğu merkezli yaşanan göç taleplerinin bir sonucu olarak Almanya'da farklı toplulukların göçmen veya mülteci kavramı içerisinde varlık alanı bulması, Hükümetlerin göç stratejilerinde önceliğin değişmesine neden olmuştur. Göç stratejilerinde ve göçmen sorunlarındaki alginın farklılaşması Türk göçmenlerin entegrasyon süreçlerinde sorunsal barındırma kat sayısının görece azalmasına neden olmuştur. Nitekim, entegrasyon kurslarına katılım ve Alman toplumuyla uyumun sağlanması süreçlerinde Türkler, 2018 yılı verilerine göre yüzde 4.2'lik dilime sahiptir. Bu durum, göç süreçlerinde yaşanan entegrasyon sorunsalının daha çok sonradan gelen göçmenlere yöneldiği şeklinde değerlendirilebilir. Ayrıca, Türk göçmenlerin yaşadıkları entegrasyon sorunlarının hükümetler düzeyinde daha az önemsenen sorunlar haline geldiği şeklinde bir sonuca varılabilir. Bu durum, Türk göçmen nüfusun krizle gelen göçmenlere kıyasla daha az sorun teşkil ettiği ve entegrasyon problemlerinin görmezden gelendiğine yönelik bir eleştiriyi içermektedir.

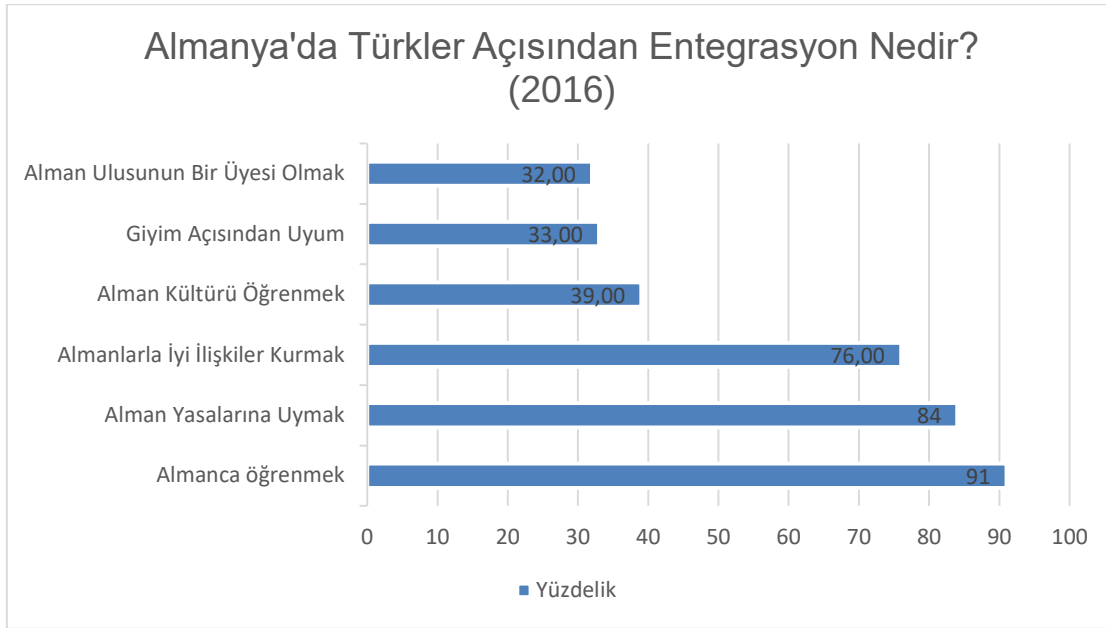

Grafik 2. Almanya'da Uyrıklara Göre Entegrasyon Kurslarına Göre Katılım (2018)

Kaynak: Federal Göç ve İltica Ofisi - <https://www.infomigrants.net/fr/post/16814/integration-courses-in-germany-what-are-they-and-who-can-take-part>

Entegrasyon düşüncesinin tek yönlü olmadığı, Türk göçmenler açısından Almanya'da entegrasyon sürecine dahil olmak ve yaşam şekillerine ayak uydurma aşamasında Türk toplumu içerisinde farklı eğilimlerin bulunduğu dikkat çekmektedir. Türklerin Alman toplumuyla olan ilişkilerinin geliştirilmesi ve nihai aşamada entegrasyonun başarılı olabilmesi için Alman dilini bilmek, yasalara uymak, Almanlarla iyi ilişkiler geliştirmek ve Alman kültürüne aşina olmanın önemli olduğu 2016 yılında yapılan anket çalışmasıyla ortaya çıkarılmıştır. Anılan anket çalışmasına, Türk kökenli olup Almanya'da doğan ve büyüyen 18-35 yaş aralığında 1.201 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Ankete katılanlara "Almanya'da başarılı bir entegrasyon için sizce neler gereklidir?" sorusu yöneltilmiştir. Katılanların yüzde 91'i dilin önemine vurgu yapmıştır. Sonrasında Alman yasalarına uymak, Alman toplumuyla iyi ilişkiler geliştirmek yüksek reyting almıştır. Bununla birlikte, ankete katılanların üçte birinden fazlasının giyim konusunda Alman toplumuyla bir bütünselliğin sağlanmasının gerekli olduğuna yönelik beyanı, 2016 yılında hükümetin çarşaf, peçe, burka ve buna benzer giysilerin kamusal alanda ve özellikle trafikte yasaklanmasına yönelik Hükümetin yasal çalışma taslağı öncesi ortaya çıkması Türkler açısından da entegrasyon fikrinde yaşanan değişimi gözler önüne sermiştir (Platform Dergisi, 2017). Diğer yandan ankete katılanların yüzde 32'sinin Alman ulusunun bir üyesi olmaya çalışmak fikrine ılımlı cevap vermiştir. Bu sonuçlar, Almanya'da nesiller boyu aktarılan entegrasyon sürecinde Almanya doğumlu nesillerin entegrasyon fikrinden asimilasyon riskine olan geçişkenliğini anlamlandırma adına kayda değer bir bilgi olarak yorumlanmaktadır. Türk toplumunun Almanya'da yaşam ve entegrasyon süreçleri içerisinde yaşadığı bu dönüşüm, Almanya hükümetleri açısından da göç yönetiminin bir başarısı olarak değerlendirilebilir. Bu durum, entegrasyondan asimilasyona bir değişim öyküsü mü yoksa sağlanan

bütünleşmenin tek taraflı olmadığı Türk-Alman toplumlarının karşılıklı mücadelesi neticesinde toplumsal dönüşümün eseri mi olduğu ayrıca cevaplanması gereken bir sorudur.

Grafik 3. Almanya'da Türkler Açısından Entegrasyon Nedir? (2016)

Kaynak: Statista –TNS Emnid - <https://www.statista.com/chart/5620/integration-immigrants-germany/>

Sonuç ve Değerlendirme

Çalışma özelinde sunulmak istenen entegrasyon ve asimilasyon kavramları eşliğinde Almanya'nın göç stratejileri içerisinde Türklere yönelik geliştirdiği entegrasyon politikasının asimilasyon kavramıyla olan ilişkisi irdelenmiştir. Türklerin entegrasyon süreçlerinde karşı karşıya kaldıkları sorunların güncel uzanan öyküsü, göç sarmalı özelinde Almanya'nın geliştirdiği politikaların Türk toplumunun göstermiş olduğu refleksler analiz edilmiştir. Türk toplumunda nesiller boyu aktarılan değişimin bir entegrasyon mu yoksa asimilasyon mu olduğu yönündeki eleştiri sosyolojik formlardan incelenmesi gereken bir sonuçtur. Göç politikası içerisinde üretilen siyasaların asimilasyon kavramıyla olan ilişkisi Almanya'da Türkler örneği üzerinden tartışılmıştır. Türk göçmen kimliğinde meydana gelen aşınım ve dönüşüm, güncel düzeyde entegrasyon politikasının asimilasyona evrilen yönleri eleştirel perspektiften incelenmiştir. Türk ve Alman toplumlarının birbirleriyle olan ilişkileri neticesinde ortaya çıkan melez kültür entegrasyon stratejilerinin bir sonucu olmuştur. Bu sonuç, Türk göçmen nüfusu kapsadığı ölçüde başarı şansı bulmasına rağmen, dışlayıcı ve sorunların görmezden gelindiği ölçüde başarısızlığı neden olmuştur. Gerek göç tecrübesi gerekse göç politikalarında ürettiği zamansal stratejilerle Almanya'nın çok sonraları kendisini göç ülkesi olarak kabul etmesi uyum ve göç politikaları açısından irdelenmesi gereken özel bir alandır. Ülkemiz özelinde göç konusunun giderek artan önemi, göç konusunun güvenlik, istihdam ve turizm ekseninden toplumsal uyum ve entegrasyon konularının incelenmesine yönelik ihtiyaç, çalışmamız özelinde ele aldığımız Almanya göç politikasının Türklerin entegrasyonu üzerinden eleştirisi değerli gözükmektedir.

Almanya'da göç kavramı birçok açılarından derin siyasal ve sosyolojik süreçlere sahne olmuştur. Tarihsel bir göç deneyimi sunan Almanya'nın göç politikası kavramı içerisinde entegrasyon süreçlerinin toplumsal tabanda aşırı milliyetçi söylem ve yabancı karşıtı düşüncelerle birlikte hükümetlerin politikaları ekseninde farklılaşabildiği durumlar çalışmamız özelinde sunulmuştur. Almanya özelinde entegrasyon süreçlerinin asimilasyon düşüncesiyle olan bağlantısı, toplumsal ve siyasal anlamda yaşanan sorunlar karşısında hükümetlerin Almanya'nın göç gerçeğini uzun yıllar kabullenmemesiyle ortaya çıkmıştır. Göç ülkesi gerçeğinin gecikmesi, göçmen nüfusa yönelik nefret saldırılarının tanımlanmamasına ve hükümetlerin göçmenlerin sorunlarını görmezden gelmesine neden olmuştur. Almanya'daki siyasi atmosferin giderek aşırı sağ siyasetin etki alanında kalması ve seçmen refleksi olarak aşırı sağ siyasetçilerin popürlüğünün artması göç politikasına da etki bırakmıştır.

Türklerin Almanya'da varlık alanı bulmaları, Almanya'nın kendisini bir göç ülkesi olarak tanımlamasındaki gecikmeyle paralel olarak aşırı sağın yükselişiyle birlikte giderek zorlaşmıştır. Almanya'nın 2005 yılı sonrası göç konusundaki pozitif politikası yükselen göçmen karşıtlığı fikriyle sekteye uğramıştır. Türk göçmenlere yönelik entegrasyon politikasının yeni

göç taleplerini engellemeye veya sınırlandırmaya çalışması entegrasyon fikrinde yaşanan aşınımı gözler önüne sermiştir. Göç politikası bağlamında üretilen siyasaların genelde göçmen toplumları özelde Türk toplumunun Alman toplumu içerisinde yer edinme sürecine olumsuz etki bırakmıştır. Türk göçmenler merkezde olmak üzere göçmenler açısından entegrasyon hedefinin asimilasyona dönüştüğü ölçüde göçmenler tarafından gettolaşma refleksi artmıştır. Gettolaşmanın toplumsal bütünleşmeyi dinamitleyen yapısı Alman hükümetleri tarafından da istenen bir durum değildir. Ancak, göç politikasına tek yönlü bakış açısıyla göçmenlerin seslerinin cılız kalması sorunun derinleşmesine neden olabilmektedir. İstihdama yönelik kaygılar ve dönemsel ekonomik sorunlarla birlikte toplumsal hizipleşme göçmenler aleyhine söylemleri artırmıştır. Ancak, göçmenlerin, entegrasyon süreçlerinden kaynaklı sorunları, ekonomik eşitsizliğin ötesindedir. Devletin göç politikasıyla aktif olarak yönetmeye çalıştığı entegrasyon aşamaları sistemin göçmen karşıtlığı düşüncesine kaydı ölçüde sorunsal barındıran kısmını oluşturmaktadır (Abadan, 2017). Bu alanın sorunsallaşması, devletin entegrasyon süreçlerinde belirgin bir şekilde yürüttüğü göçmenler aleyhine politika eleştiriyi maruz kalmaktadır.

Almanya ve Avrupa genelinde artan göçmen karşıtı söylem ve buna bağlı nefret eylemleri göçmen toplumlar tarafından tedirginlikle karşılanmaktadır. Devletin bu nefret olaylarına bireysel kriminal olaylar olarak yaklaşımı entegrasyon süreçlerine olumsuz tesir edebilmektedir. Aidiyet ve kimlik inşası aşamasında uyumsuz göçmenlerin dışlanması nedeniyle toplumsal norm ve değerlerin dışında kendi yaşam döngüleri içerisinde varlık alanı bulma gereksinimlerine neden olabilmektedir. Bu durum, yerel halk ile göçmen toplum arasında görünmez duvarların inşasına ve toplumsal bütünleşmenin sekteye uğramasına neden olmaktadır. Göç sürecinin birçok aşamasında varolan bu dışlama hali, hükümetler tarafından üretilen politikaların göçmenleri suçlayacak şekilde yürütülmesi nedeniyle derinleşmektedir. Göçmenlere ait bireysel başarı yerel halk ve göçmen nüfusun karşılıklı harmonizasyonun sağlanamadığı koşullarda, nefret suçlarının ve göçmenler açısından gettolaşmanın nedenselliği daha doğru bir şekilde anlaşılabilmektedir (Erdoğan, 2015:140-142). Diğer yandan, kimlik, aidiyet, anadil ve yabancı karşıtlığı üzerinden ötekileştirme stratejileri ortaya çıkabilmektedir. Devletin göçe dair sorunları çözme methotları entegrasyon kavramının asimilasyon kavramıyla birlikte anılmasına neden olabilmektedir. Bu sonuç, sorunun çözülmesinden ziyade, toplumsal yapının başarılı bir entegrasyon fikrinden uzaklaşmasına neden olabilmektedir. Toplumsal hizipleşmenin yanında, göçmen karşıtlığının siyasal elitler tarafından desteklendiği durumlar Almanya göç politikası açısından sorgulanması gereken temel husustur. Populist siyasetin bir argümanı olarak yabancı karşıtlığı ülkesel menfaatleri hedef alabilmektedir. Türk toplumunda nesilden nesile aktarılan bir süreç olarak entegrasyon fikri, Alman toplumuyla benzer hale gelebilme adına Türk göçmen kimliğindeki değişim açısından ayrıca incelenmesi gereken bir vakadır.

Kaynakça

- Abadan Unat N. (2007). Kökler ve yollar, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Abadan Unat, N. (2017). Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa (3. baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, 1, Şişli İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
- Ahlen, A., & Boräng, F. (2018). Immigration Control in Disguise? Civic Integration Policies and Immigrant Admission, *Nordic Journal of Migration Research*, 8(1), 3. <https://doi.org/10.1515/njmr-2018-0004>
- Altan, H. N., & Budak, M. M. (2023). İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Almanya Göç Politikalarının Dönüşümü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(4), 1409-1423. <https://doi.org/10.21547/jss.1344365>
- Almanya Türk Toplumu (2025). *Türkische Gemeinde In Deutschland*, <https://tgd.de/tr/startseite-v2-tr/>.
- Ansay, T. (1974). Almanya Yabancı Kanunu ve Türk İşçiler, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.
- Araslı, D. & Araslı, O. (1972). Türk İşçilerin Hak ve Görevleri: F. Almanya Kanunlarına Göre, Ankara, Ayyıldız.
- Arslan, A. (2019). Entegrasyon, Çokkültürlülük ve Katılım: Almanya Türklerinin Yaklaşımı, *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, ss. 74-88.
- Armaoğlu, F. (2009). *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, İstanbul, Alkım Yayınevi.
- Avrupa Komisyonu, (2025). *Migrant Integration In Germany*, https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migrant-integration/migrant-integration-hub/eu-countries-updates-and-facts/migrant-integration-germany_en.

- BBC News, (2025). Almanya'da seçimin kazananları ve kaybedenleri: Güç dengeleri nasıl değişti?, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c1jp09ldewyo>.
- BBC News, (2025). Almanya'da aşırı sağın yükselişi: Çoğulcu demokrasi tehlikede mi?, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cj62063je5go>.
- Berry, J. W. (1991). Understanding and Managing Multiculturalism: Some Possible Implications of Research in Canada. *Psychology and Developing Societies*, 3(1), 17–49.
- Berry, J. W. (1992). Acculturation and Adaptation in a New Society. *International Migration*, 30, 69–85.
- Berry, J. W. (1997). Lead Article- Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5–34.
- Canatan, K., & Özcan H. (2007). Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti İslamizim, Ankara.
- Detsch, R. (2009). Zor Bir Doğum: Almanya Göç Yasası, çev. Murat Çelikkafa, Goethe Institute, <http://www.goethe.de/ins/tr/lp/ges/mig/pol/tr4237086.htm>. (Erişim Tarihi: 11.10.2024).
- Deutschland.de, (2024). “Nitelikli İş Gücü Göçü Kolaylaştı, <https://www.deutschland.de/tr/topic/ekonomi/almanyada-nitelikli-is-gucu-yurt-disindan-goc-kolaylastirildi>, (Erişim Tarihi: 07.12.2024).
- Die Gaste, (2008). Almanya'da Entegrasyon ve Asimilasyon Tartışmaları, <http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-say102.html>, (Erişim Tarihi: 12.12.2024).
- Die Bundesregierung, (2007). Der Nationale Integrationsplan, <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/2065474/441038/7bd84041e5fe27490dd06b45cec7db75/2007-08-30-nationaler-integrationsplan-data.pdf?download=1>.
- Erdoğan, M. M. (Ed). (2002). Yurtdışındaki Türkler; 50. Yılında Göç ve Uyum, Ankara, Onion.
- Erdoğan M. M. (2010), Almanya İmtiyazlı Ortaklık ve Göçmen Politikaları Gölgesinde ‘Ayrıcalıklı İlişkiler’, SDE (Stratejik Düşünce Enstitüsü), Ankara.
- Erdoğan, M. M. (2012). Almanya'da İrkçi Neo- Nazi Cinayetler: Türklerin Görüş ve Düşünceleri Araştırması, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO), (Basın Yansımaları 9-15 Ocak 2012).
- Erdoğan, M.M.(2015) “Avrupa'da Türkiye Kökenli Göçmenler ve ‘Euro-Turks-Barometre’ Araştırmaları, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt.1, Sayı.1, ss.108-148.
- Esser, H. (2006). Migration, Language and Integration. AKI (Social Science Research Center).
- Faist, T. (2018). A Primer on Social Integration: Participation and Social Cohesion in the Global Compacts (No. 161). Bielefeld: COMCAD Working Papers.
- Federal Almanya Hükümeti'nin Göç, Mülteci ve Entegrasyon Raporu, (2004). Yeni İkamet Hukuku ve Göç Yasası İle İlgili Soru ve Cevaplar, www.integrationsbeauftragte.de ve <http://www.berlin.de/sengessozv/auslander/recht.html>.
- Federal Almanya Eğitim ve Bilim Bakanlığı, “Grund und Strukturdaten, (2024). <https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Statistik/Dokumentationen/Defkat-2024.pdf>. (Erişim Tarihi: 05.01.2025).
- Federal Almanya Eğitim ve Bilim Bakanlığı, “Grund und Strukturdaten” 2007-2008 www.bwbf.de/pub/gus.2007-2008.pdf.
- Fien, F. (2012). Almanya'daki Türkler: Entegrasyon veya Gettolaşma, Berlin.
- Gençler, A.(2003). Almanya'nın Göçmen Politikalarında Yeni Yönelişler, Kamu İş, C: 7, s: 2.
- Giddens, A.(2008), Sosyoloji, İstanbul, Kırmızı Yayınları.
- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları, Tesam Akademi Dergisi, 2015, ss.81-100.
- Karaca, İ. (2022). Düünden Bugüne Almanya'daki Türk Toplumunun Anadili Mücadelesi: Genel Bir Değerlendirme, Mavi Atlas.
- Karakuş, M., & Kuruyazıcı, N. (2001). Gurbeti Vatan Edinenler, Almanca Yazan Almanyalı Türkler; Ankara, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kaya, A., & Kentel, F. (2005). Euro Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü, Engel mi?, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.

- Kaya, A. (2015). Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon Tartışmaları, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt.1, Sayı.1, ss. 44-79.
- Kaya, A. (2016). Almanya: Ayrımcılıktan Entegrasyona, İslam, Göç ve Entegrasyon, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keskin, H. (2009). Göçün 50. Yılında Türklerin Gölgesinde Almanya, çev. Yüksel Pazarkaya, İstanbul, Doğan Kitap.
- Kışlık, M. (2024). Uluslararası Göç Hukuku Açısından Türkiye'nin Göç Mevzuatında Türk Soyluluk Sorunsalı. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(3), 337-354. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.1513163>.
- Kosnick, K. (2007). Migration Media: Turkish Broadcasting and Multicultural Politics in Berlin, Bloomington, Indiana University press.
- Kymlicka, W. (2013). Çok Kültürlülük: Başarı, Başarısızlık ve Gelecek (F. Öztürk, Trans.), 70(2). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97742>.
- Lockwood, D. (1964). Social Integration and System Integration. In G. K. Zollschan & W. Hirsch (Eds.), Social Change: Explorations, Diagnoses and Conjectures (pp. 370-383). Schenkman Publishing Company.
- Park, R. E., & Burgess, E. W. (2017). Asimilasyon ve Sosyal Kontrol: Sosyoloji Bilimine Giriş II (Pinar Sayar Kızılcı, Trans.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Platform, (2017). <https://www.platformdergisi.com/yazi/haberler/19407/almanya-kamusal-alanda-carsaf-ve-burkayi-yasakladi>.
- Özkan I., & Tütüncübaşı U. (2008). Türk ve Alman Hukukunda Çifte Vatandaşlığa Dair Gelişmeler, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.
- Özcan, N. A. (2016). Örgütsüz teröristler: 'Yalnız kurt'. Tepav Günlük: https://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/5624/Orgutsuz+teroristler_+___Yalniz+kurt___ adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 10.10.2018).
- Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk Misafir İşçilikten Ulus Ötesi Bağların Oluşumuna Geçiş Süreci, Ankara, Phoneix Yayınları.
- Şen, F. (2011). 50. Yılında Göç, Ankara, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- TBMM İnsan Hakları Komisyonu Raporu, (2012). 2000-2006 Yılları Arasında Neo-Nazilerce İşlenen Cinayetler Hakkında İnceleme Raporu, http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2012/raporlar/neo_nazi_cinayetleri.pdf . (Erişim Tarihi: 05.10.2024).
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İŞKUR Genel Müdürlüğü, (2011). Yurtdışına İşçi Göçü, <https://media.iskur.gov.tr/15347/istihdamda-3i-sayi-3.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.01.2025).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı, (2025). Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi, https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html, (Erişim Tarihi 05.01.2025).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. Türkiye-AB Ankara Anlaşması, https://www.ab.gov.tr/_117.html, (05.02.2025).
- Topakkaya, A.(2011). Fichte: Alman Ulusuna Söylev, İstanbul, Say Yayınları, 1. Baskı.
- TÜBİTAK Sözlüğü, (2025). Entegrasyon/Uyum, https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/entegrasyon_uyum, (Erişim Tarihi: 01.02.2025).
- TÜİK, (2024). Uluslararası Göç İstatistikleri 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2023-53544>, (Erişim Tarihi: 12.12.2024).
- Varlı, C. Ö. (2020). Son dakika haberi: Almanya'daki ırkçı saldırılar bitmek bilmiyor! 4 Türk öldürüldü... Es Reicht! Yeter artık! Hürriyet: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/yeter-artik-41452043> adresinden alındı
- Vassaf, G. (2010). Daha Sesimizi Duyuramadık- Avrupa'daki Türk İşçi Çocukları, 3. Baskı, İstanbul, Belge Yayınları.
- Vogelaar, F. (2016). "Principles Corroborated by Practice? The Use of Country of Origin Information by the European Court of Human Rights in the Assessment of a Real Risk of Violation of Prohibition of Torture, Inhuman and Degrading Treatment", European Journal of Migration and Law, Cilt:18, Sayı:3, 2016, ss.301-326. https://brill.com/view/journals/emil/18/3/article-p302_3.xml, (Erişim Tarihi: 04.10.2018).
- Uluslararası Göç Örgütü (2025). "Göç Terimleri Sözlüğü", https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf , (Erişim Tarihi: 01.02.2025).

Universität Hamburg Multikultur und Leitkultur Center, (2012). "Die Gäste", www.diegaste.de/pdf/sempozyum2012.pdf.
(Erişim Tarihi: 10.10.2012).

Extended Abstract

Aim and Scope

Integration and asimilation are the keywords for understanding of the migration processes. The may mix each other by the goverments migration policies. Germany is an significant experience for understanding migration policy, specifically the concepts of adaptation, integration and assimilation. The change in migration policies caused the results of the strategies to differ. The main aim of this article is understanding of German's migration policy to differ integration between assimilation. Turks migrants in Germany is the observation population for our research. Understanding the effects of policies developed specifically for migrants, which have been around migration stories for more than 60 years, and discussing current problems enabled a correct understanding of sociolization processes. The main aim in the study is to analyze the impact of migration policy on the migrant society and local people through turning the assimilation. The scope of our study is to analyze Germany's migration policy within the integration strategies, specifically the Turkish community that was increasing in Germany after 1961. Germany's migration experience on integration is an example for the understanding contex of Turkiye's migration policies on integration or harmonization.

Methods

In this study, migration systems theory is at the center. Germany and Turkiye has an aggrement on migration transfer which is the orijin of migration movement. Focusing on the qualitative research method which review the main government's documents. And then, the statistical data prepared on the subject is analyzed. The reports and works prepared on the subject were analyzed by taking qualitative data into consideration.

Findings

Migration processes have positive or negative effects on socialization processes. There may be differance between words anda action. For that reason, Integration policies may transform assmilation policies due to the fact that. Migration policies may include all migration policies produced mutually affect the relations of migrants with the local society. For this reason, it is beneficial to carry out integration processes by taking into account the internal dynamics of the local society and migrants. Germany's migration policy experience is an area where the positive and negative processes of the integration process. These are experienced in terms of the results it reveals.

Conclusion

As a result, Integration processes are important for the success of migration policy. It may turn into assimilation proceses. Therefore, in order for the migration policy to be successful, importance should be given to the mutual harmony of migrant communities with the local society over the problems of belonging and identity. In order to overcome the problems of identity and belonging, social understanding and empathy should be brought to the integration processes. At this stage, in the case of Germany, it is inevitable for the state to balance the integration processes within its migration policy in order to ensure social peace and harmony. The conclusion of our study is that, the content of the state's immigration policy can leave deep traces on social processes from integration to assimilation.